

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooni alusel sõlmitava, riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade elurikkuse kaitse ja kestliku kasutamise kokkuleppe ratifitseerimise seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõu sisuks on Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooni¹ (edaspidi mereõiguse konventsioon või UNCLOS) alusel sõlmitava, riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade elurikkuse kaitse ja kestliku kasutamise kokkuleppe (edaspidi BBNJ kokkulepe või kokkulepe) ratifitseerimine.

Kokkulepe rakendab ja täpsustab UNCLOSis sätestatud üldpõhimõtteid ja riikide kohustusi, mis puudutavad merekeskkonna kaitset ja säilitamist (UNCLOSi XII osa), teaduslikke mereuuringuid (UNCLOSi XIII osa) ning meretehnoloogia arendamist ja edasiandmist (UNCLOSi XIV osa). Tegemist on esimese ülemaailmse õigusliku raamistikuga bioloogilise mitmekesisuse kaitsmiseks ja säästvaks kasutamiseks merealadel, mis ei asu ühegi riigi jurisdiktsiooni all. Sellised alad võtavad enda alla peaaegu kaks kolmandikku maailmamere, hõlmates avamerd ja selle merepõhja, kus leidub elusloodusvarasid ja potentsiaalselt väärtuslike loodusvaradega maardlaid.

Kokkulepe:

1. võimaldab osalistel leppida kokku piirkonnapõhistes majandamisvahendites (näiteks merekaitsealade moodustamises) riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel;
2. näeb esimest korda ette kõigi osaliste ulatusliku keskkonnamõju hindamise protsessi uute ja reguleerimata tegevuste jaoks avamerel, et tagada läbipaistvus, vastutus ja üldsuse laialdane osalemine;
3. kehtestab sätted riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel mere geneetiliste ressursside ja digitaalsete järjestusandmetega seotud tegevusest saadava tulu õiglaseks ja erapooletuks jaotamiseks, sealhulgas rahalise ja mitterahalise tulu jaotamise mehhanismi;
4. sätestab tingimused arenguriikide toetamiseks kokkuleppes osalemisel ja selle rakendamisel suutlikkuse suurendamise ja meretehnoloogia siirde komponendi kaudu, mida rahastatakse mitmesugustest avaliku ja erasektori allikatest, ning erapooletu mehhanismi kaudu riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatelt merealadelt kogutud mere geneetilistest ressurssidest saadava võimaliku tulu jaotamiseks;
5. loob alused kokkuleppe toimimist toetava sekretariaadi, teadus- ja tehnilise kehame, juurdepääsu ja tulu jaotamise komitee, suutlikkuse suurendamise ja meretehnoloogia siirde komitee jm institutsioonide toimimiseks, samuti rahastamismehhanismide paika panemiseks ja vaidluste lahendamiseks.

Kokkuleppe ratifitseerimine ei too kaasa halduskoormuse muutust, kuid see võib kaasneda kokkuleppe ratifitseerimisest tingitud teiste seaduste muutmisega.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

¹ Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsioon, [RT II 2005, 16, 48](#).

Eelnõu ning seletuskirja² on koostanud Kliimaministeeriumi merendusosakonna merenduspoliitika valdkonna juht Hana-Maarja Helinurm (hana-maarja.helinurm@kliimaministeerium.ee), sama osakonna nõunik Anastasia Hohnjakova (teenistussuhe lõppenud) ning õiguseksperdiisi on teinud Kliimaministeeriumi õigusosakonna jurist Kaili Kuusk (e-post kaili.kuusk@kliimaministeerium.ee). Kokkuleppe teksti on eesti keelde tõlkinud Euroopa Komisjon³.

1.3. Märkused

Eesti Vabariik, EL ja teised liikmesriigid allkirjastasid kokkuleppe 20. septembril 2023 toimunud ÜRO Peaassamblee allkirjutamistseremoonia raames.

Kokkuleppe jõustumiseks peavad riigid kokkuleppe artikli 68 lõike 1 kohaselt kokkuleppe ratifitseerima, selle heaks kiitma või sellega ühinema. Riigisiselt on vajalik kokkuleppe ratifitseerimine Riigikogu poolt vastavalt välissuhtlemisseaduse (edaspidi VÄSS) § 20 punktile 2. Kokkuleppe osalisteks oli 27. juuli 2026 seisuga 92 riiki, EL-i liikmesriikidest on kokkuleppe ratifitseerinud Austria, Belgia, Horvaatia, Küpros, Taani, Soome, Prantsusmaa, Kreeka, Ungari, Iirimaa, Läti, Luksemburg, Malta, Portugal, Rumeenia, Sloveenia ja Hispaania.⁴ Ülejäänud ELi liikmesriikidel on kokkuleppe ratifitseerimine ettevalmistamisel või juba menetluses.

Kokkuleppe on seotud ka muude rahvusvaheliste konventsioonide ja kokkulepetega, mille Eesti on ratifitseerinud – näiteks 1992. aasta bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni⁵ ja 2010. aasta Nagoya protokolliga. Bioloogilise mitmekesisuse konventsioonis on märgitud, et bioloogilist mitmekesisust tuleb väärtustada, kaitsta, taastada ja arukalt kasutada, säilitades ökosüsteemi teenused, hoides planeedi head seisundit ja pakkudes kõigile inimestele vajalikke hüvesid. Nagoya protokoll on reguleeritud Eestile otsekohalduva Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrusega (EL) nr 511/2014, mis käsitleb geneetiliste ressurssidele juurdepääsu ja nende kasutamisest saadava tulu õiglast ja erapooletut jaotamist⁶. Tegemist on protokolliga, mis reguleerib eelkõige riikide jurisdiktsiooni all olevatel aladel toimuvaid tegevusi seoses geneetiliste ressurssidega, ent sisaldab endas sisult mitmeid BBNJ kokkuleppes sarnaseid põhimõtteid, nt elurikkuse kaitse, põlisrahvaste teadmiste kasutamine, teadmiste siire ja tulude õiglane jaotamine, teabevõrgustiku kasutamine (nn *Clearing-House Mechanism*) jmt.

Kokkuleppe aitab saavutada 7.–19. detsembril 2022 toimunud bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni osaliste konverentsi 15. istungjärgul vastu võetud Kunmingi-Montréalile üleilmse elurikkuse raamistikus seatud eesmärgid ja sihte. Eelkõige toetatakse sellega meetmeid, mille eesmärk on tagada, et 2030. aastaks kaitstakse ja majandatakse tulemuslikult vähemalt 30 % maailma maismaast, siseveekogudest, rannikualadest ja ookeanidest, ning et suurendatakse

² Eelnõu seletuskirja koostamisel on osaliselt kasutatud ka Vabariigi Valitsuse korralduse „Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooni alusel sõlmitava väljaspool riiklikku jurisdiktsiooni olevate alade mere elurikkuse kaitse ja kestliku kasutamise kokkuleppe eelnõu heakskiitmine“ seletuskirja materjale. Vabariigi Valitsuse korralduse „Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooni alusel sõlmitava väljaspool riiklikku jurisdiktsiooni olevate alade mere elurikkuse kaitse ja kestliku kasutamise kokkuleppe eelnõu heakskiitmine“ eelnõu: <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/4d65d987-173d-4b49-8884-d83e51491bf7>

³ [L_202401831ET.000101.fmx.xml](https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/01831/ET.000101.fmx.xml)

⁴ https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtsg_no=XXI-10&chapter=21&clang=en#EndDec

⁵ Bioloogilise mitmekesisuse konventsioon, [RT II 1994, 13, 41](#).

⁶ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) nr 511/2014, 16. aprill 2014, geneetiliste ressurssidele juurdepääsu ja nende kasutamisest saadava tulu õiglase ja erapooletu jaotamise Nagoya protokollist tulenevate kasutajate jaoks ette nähtud vastavusmeetmete kohta liidus: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014R0511>

mere geneetiliste ressursside ja digitaalsete järjestusandmetega seotud tegevusest saadud tulu jaotamist. EL on vastu võtnud ELi elurikkuse strateegia aastani 2030, millel on mitu eesmärki, sealhulgas eesmärk taastada mereökosüsteemide hea keskkonnaseisund. Lisaks toetatakse BBNJ kokkuleppega ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni⁷ ja Pariisi kokkuleppe⁸ rakendamist.

Käesoleva eelnõuga seoses tuleb muuta järgmisi seadusi:

- 1) looduskaitseseaduse redaktsiooni avaldamismärkega RT I, 12.05.2026, 15;
- 2) keskkonnamõju hindamise ja keskkonnanähtimissüsteemi seaduse redaktsiooni avaldamismärkega RT I, 12.05.2026, 8;
- 3) veeseaduse redaktsiooni avaldamismärkega RT I, 08.07.2025, 70.

BBNJ kokkuleppe osaliste esimene konverents toimub 11–22. jaanuaril 2027 ning Eesti osalemise jaoks on vaja, et ratifitseerimiskiri antakse ÜRO peasekretärile üle hiljemalt 12. detsembril 2026. Kuivõrd BBNJ kokkuleppe osaliste esimesel konverentsil toimub mitmete oluliste küsimuste otsustamiseks hääletamine (sh sekretariaadi asukoha küsimus), milles Eesti soovib osaleda, on kokkuleppe ratifitseerimine kiireloomuline. Kuna ülal loetletud kokkuleppe rakendamiseks vajaminevate seadusemuudatuste menetlemine võtab kauem aega kui ratifitseerimine, menetletakse esmalt kokkuleppe ratifitseerimise seaduse eelnõu, töötades samal ajal teiste riigisiseste seaduste muutmise eelnõuga. Kuna kokkuleppe jõustub 30 päeva möödudes pärast ratifitseerimiskirja esitamist ning sellele lisandub veel aeg, mis on vajalik ratifitseerimiskirjade ettevalmistamiseks, allakirjutamiseks ja edastamiseks, menetletakse kokkuleppe riigisiseseks rakendamiseks vajalikud seadusemuudatused esimesel võimalusel kokkuleppe jõustumise ja ratifitseerimiskirja esitamise ajal või vahetult pärast seda vastavalt Riigikogu töökorrale. Käesoleva eelnõu seletuskirjale on lisatud kokkuleppe riigisiseseks rakendamiseks vajalike seadusemuudatuste eelnõu ja seletuskirja esialgsed kavandid (seletuskirja lisa 1 ja lisa 2).

Eelnõu seadusena vastuvõtmiseks on vaja Riigikogu poolthäälteenamust. Eelnõu ei ole seotud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammiga.

2. Seaduse eesmärk

Eelnõukohase seaduse eesmärk on tagada Eesti osalemine BBNJ kokkuleppes, et aidata kaasa riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade elurikkuse kaitsele ja kestlikule kasutamisele, rakendades kokkuleppe asjakohaseid sätteid ning osaledes rahvusvahelises koostöös.

Mereõiguse konventsioon võeti vastu 1982. aastal. Eesti Vabariik ühines mereõiguse konventsiooniga 31. mail 2005. Mereõiguse konventsioon kehtestab meredele ja ookeanidele kohaldatava ja riikide suveräänsust arvestava õiguskorra, hõlbustades rahvusvahelist suhtlemist ning edendades merede ja ookeanide ning loodusvarade rahuotstarbelist, õiglast ja säästlikku kasutamist, elusloodusvarade kaitset ning merekeskkonna uurimist, kaitsmist ja säilitamist.

UNCLOSi preambulis rõhutatakse, et väljapoole riikide jurisdiktsiooni jäävate merede ja ookeanide põhi ning selle all asuv maapõu ja seal paiknevad loodusvarad on inimkonna ühisvara, mida riigi asukohast sõltumata uuritakse ja kasutatakse kogu inimkonna hüvanguks. UNCLOSi artiklites 117 ja 118 sätestatakse, et kõigil riikidel on kohustus võtta oma kodanike suhtes meetmeid, mis on vajalikud avamere elusloodusvarade kaitseks, või teha selleks

⁷ ÜRO kliimamuutuste raamkonventsioon (edaspidi „Pariisi kokkulepe“) jõustus 4. novembril 2016.

⁸ 12. detsembril 2015. aastal ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni alusel vastu võetud Pariisi kokkulepe jõustus 4. novembril 2016.

koostööd teiste riikidega, ning et riigid teevad avamere elusloodusvarade kaitseks ja majandamiseks koostööd. Riigid, mille kodanikud kasutavad samu elusloodusvarasid või erinevaid elusloodusvarasid samas piirkonnas, peavad nende kaitsmiseks vajalike meetmete võtmiseks läbirääkimisi. Täpsemad tingimused avamere elurikkuse kaitseks ja kestliku kasutamise tagamiseks seni aga puudusid.

Mereõiguse konventsiooni rakendamise tagamiseks on koostatud täiendavaid rakenduskokkuleppeid, mis täpsustavad ja täiendavad mereõiguse konventsiooni sätteid. 1994. aastal võeti vastu UNCLOS-i XI osa rakenduskokkulepe, mis käsitleb süvamerepõhja ja selle loodusvarade staatust väljaspool riiklikku jurisdiktsiooni ning sätestab Rahvusvahelise Süvamerepõhja Organisatsiooni rolli selle tegevuse korraldamisel ja kontrollimisel. 1995. aastal võeti vastu piirialade kalavarude ja pika rändega kalavarude kaitset ja majandamist käsitlevate sätete rakenduskokkulepe.⁹ Käesolevas seaduseelnõus käsitletav kokkulepe on mereõiguse konventsiooni kolmas rakenduskokkulepe, mis keskendub riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade elurikkuse kaitsele ja kestlikule kasutamisele. Riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävad merealad on UNCLOS-i kohaselt avameri ja süvamerepõhi, kuhu ei ulatu ühegi riigi jurisdiktsioon.

Kokkuleppe väljatöötamine algatati ligikaudu kakskümmend aastat tagasi, kui tuvastati vajadus rahvusvahelise regulatsiooni järele, mis aitaks leevendada inimtegevuse negatiivseid mõjusid ookeanidele. Euroopa Liit (edaspidi EL) ja selle liikmesriigid on alates 2004. aastast osalenud kokkuleppe väljatöötamise rahvusvahelises protsessis. Euroopa Komisjon pidas aastatel 2016-2023 EL-i ja liikmesriikide nimel läbirääkimisi kokkuleppe sõlmimiseks. BBNJ kokkuleppe lõplik tekst võeti vastu valitsustevahelisel konverentsil ÜRO Peaassambleel toimunud allakirjutamistseremoonial 20. juunil 2023. Kokkuleppe jõustus rahvusvaheliselt 17. jaanuaril 2026.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kolmest paragrahvist. Esimese paragrahvi ratifitseeritakse BBNJ kokkulepe. Teine paragrahv sisaldab konventsiooni ratifitseerimisel tehtavat deklaratsiooni. Kolmas paragrahv sätestab, et seadus jõustub Riigi Teatajas avaldamisele järgneval päeval.

Eelnõu § 1 alusel ratifitseerib Eesti Vabariik Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooni alusel sõlmitava, riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade elurikkuse kaitse ja kestliku kasutamise kokkuleppe.

Kokkuleppe koosneb järgmistest osadest:

- preambul;
- I osa – üldosa;
- II osa – geneetilised ressursid, sealhulgas tulu õiglane ja erapooletu jaotamine;
- III osa – meetmed nagu merekaitseala ja muud piirkonnapõhised majandamisvahendid;
- IV osa – keskkonnamõju hindamine;
- V osa – suutlikkuse suurendamine ja meretehnoloogia siire;
- VI osa – institutsionaalne korraldus;
- VII osa – rahalised vahendid ja rahastamismehhanism;
- VIII osa – kokkuleppe rakendamine ja täitmine;
- IX osa – vaidluste lahendamine;
- X osa – kokkuleppega mitteühinenud osalised;

⁹ Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni 1982. aasta 10. detsembri mereõiguse konventsiooni piirialade kalavarude ja pika rändega kalavarude kaitset ja majandamist käsitlevate sätete rakenduskokkuleppega ühinemise seadus, [RT II 2006, 14, 41](#).

- XI osa – heauskus ja õiguste kuritarvitamine;
- XII osa – lõppsätted.

Kokkuleppe juurde kuuluvad järgmised lisad:

- I lisa – alade kindlakstegemise soovituslikud kriteeriumid;
- II lisa – suutlikkuse suurendamise ja meretehnoloogia siirde liigid.

Preambul

Kokkuleppe preambuli osa koosneb 17 punktist. Need viitavad kokkuleppe seoste varasemate kokkulepetega, nagu mereõiguse konventsioon, mille rakendamise tagamiseks kokkuleppe on koostatud. Samuti rõhutatakse preambulis riikidele juba kehtivaid kohustusi seoses mere kaitse ja kestliku kasutamisega.

I osa – üldsätted

Üldsätete osas sõnastatakse kokkuleppe üldised eesmärgid, kokkuleppe rakendamise üldised põhimõtted ning kokkuleppes kasutatavad põhiterminid. Kokkuleppes kasutatavad mõisted on kokkuleppele omased ja kohalduvad ainult kokkuleppe alusel tehtavates tegevustes, mistõttu riiklike regulatsioonidega pole mõistlik neid eraldi üle võtta. Samuti on oluline, et kokkuleppe kohaldamisala on riigi jurisdiktsiooni alt välja jääv mereala, mis välistab riigisiseste õigusaktide kehtivuse sellises piirkonnas. Siiski kohalduvad riigisisised õigusaktid riigi jurisdiktsiooni alla kuuluvatele tegevustele, mis viiakse läbi riigi jurisdiktsiooni alt välja jääval merealal (avamere ja süvamerepõhjal).

Kokkuleppe ja selle üldpõhimõtted on kooskõlas Eesti Vabariigi põhiseaduse §-ga 53, mis sätestab, et igaüks on kohustatud säästma elu- ja looduskeskkonda ning hüvitama kahju, mis ta on keskkonnale tekitanud. Kokkuleppega tagatakse looduskeskkonna kaitse riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel, mis moodustavad peaaegu kaks kolmandikku kõigist merealadest.

Artikkel 1 loetleb ja defineerib kokkuleppes kasutatavad peamised mõisted. Punktis 3 toodud biotehnoloogia ja punktis 14 toodud geneetiliste ressursside kasutamise mõisted põhinevad bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni ja Nagoya protokolli mõistetel.

Artikkel 2 sätestab kokkuleppe üldeesmärgi, milleks on tagada riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel elurikkuse kaitse ja kestlik kasutamine nii praegu kui ka pikas perspektiivis.

Artikkel 3 sätestab kokkuleppe kohaldamisalaks mereala, mis asub väljaspool riikide jurisdiktsiooni. Selliseks merealaks on avameri ja süvamerepõhi, mille mõisted tulenevad mereõiguse konventsioonist. Seega ei kuulu kokkuleppe kohaldamisalasse riikide jurisdiktsiooni alla kuuluvad sisemeri, territoriaalmeri, arhipelaagiveed, majandusvöönd ja mandrilava.

Artiklis 4 sõnastatakse kokkuleppe kohaldamise erandid, mille kohaselt ei kohaldata kokkulepet sõjalaevade, sõjalennukite, mereväe abilaevade ning muude laevade või õhusõidukite suhtes, mida kasutatakse üksnes riiklikel mitteärilistel eesmärkidel. Sõjalaev on defineeritud mereõiguse konventsioonis. Erandina kohaldatakse riiklikel eesmärkidel kasutatavate laevade suhtes kokkuleppe II osas käsitletud sätteid, kuivõrd mere geneetiliste ressursside kogumisega võivad tegeleda ka riiklikud asutused.

Artiklis 5 selgitatakse kokkuleppe seoseid mereõiguse konventsiooniga ja muude asjakohaste õiguslike vahendite ja raamistike ning asjaomaste ülemaailmsete, piirkondlike ja valdkondlike kehamitega. Olulisim on, et kokkulepet kohaldatakse mereõiguse konventsiooni põhimõtetest lähtuvalt, piiramata riikide õigusi, jurisdiktsiooni või kohustusi, mis tulenevad otseselt

mereõiguse konventsioonist. Samuti on artikli 5 kohaselt oluline, et kokkulepet tuleb tõlgendada ja kohaldada nii, et see ei nõrgestaks õiguslikke vahendeid ja raamistikke ega asjaomaseid ülemaailmseid, piirkondlikke ja valdkondlike kehameid ning, et kokkuleppe tõlgendamine ja kohaldamine edendaks sidusust ja koordineerimist nende vahendite, raamistike ja organitega.

Artiklis 6 kirjeldatakse kokkuleppe kohaldamise välistamist ehk piiramise välistamise tingimusi, mille kohaselt ei saa kokkulepe ega kokkuleppest tulenevad muud otsused või soovitusel olla aluseks suveräänsuse, suveräänsete õiguste ja jurisdiktsiooni piiramise, nendega seotud nõuete esitamise või tagasilükkamise aluseks.

Artikkel 7 sätestab kokkuleppe jaoks olulisemad põhimõtted ja lähenemisviisid, millest kokkuleppe eesmärkide saavutamiseks tuleb juhinduda. Nende seas on näiteks saastaja maksab põhimõte, ökosüsteemipõhise lähenemisviisi põhimõte, maailmamere integreeritud majandamise lähenemisviis jms.

Artikkel 8 kirjeldab kokkuleppe osaliste (edaspidi ka osalised) kohustusi rahvusvahelise koostöö tegemiseks kokkuleppe alusel, sealhulgas edendavad osalised kokkuleppe eesmärkide saavutamiseks rahvusvahelist koostööd merealaste teadusuuringute ning meretehnoloogia arendamise ja siirde valdkonnas, mis on käsitletud ka mereõiguse konventsiooni XIII ja XIV peatükkides.

II osa – mere geneetilised ressursid, sealhulgas tulu õiglase ja erapooletu jaotamine

Kokkuleppe teine osa, mis käsitleb geneetilisi ressursse, on valdkond, mis on rahvusvaheliselt juba reguleeritud bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni geneetilistele ressurssidele juurdepääsu ja nende kasutamisest saadava tulu õiglase ja erapooletu jaotamise Nagoya protokolliga (edaspidi Nagoya protokoll)¹⁰. Nagoya protokollis tingimusi EL-is täpsustab Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) nr 511/2014¹¹. Nagoya protokollis kohaldatakse geneetiliste ressursside suhtes, millele riikidel on suveräänsed õigused. Kõnealune protokoll ei välista muude rahvusvaheliste kokkulepete kohaldamist.

Erinevalt Nagoya protokollist käsitleb kokkuleppe toiminguid geneetiliste ressurssidega merealadel, millele ühegi riigi õigus ei kohaldu. Seega sätestatakse kokkuleppes erisused geneetiliste ressurssidega seotud toimingutele, mis kohalduvad riigi jurisdiktsiooni alt välja jääval merealal, mistõttu vastuolu Nagoya protokolliga ei esine.

Eesti õigusaktidest käsitleb geneetiliste ressurssidega seotud toiminguid looduskaitse seadus, mis sisaldab rakendussätteid Nagoya protokollis kohaldamiseks. Sarnaselt viimasele täiendatakse looduskaitse seadust käesoleva kokkuleppe tingimustele vastavate rakendussätetega geneetiliste ressurssidega seotud toimingute kohta, mis viiakse läbi riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel. Eelkõige on vaja sätestada regulatsioonid teavituskohustuste täitmiseks.

¹⁰ Bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni geneetilistele ressurssidele juurdepääsu ja nende kasutamisest saadava tulu õiglase ja erapooletu jaotamise Nagoya protokolliga ühinemise seadus - RT II, 19.10.2018, 1. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/219102018001>

¹¹ EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EL) nr 511/2014, 16. aprill 2014, geneetilistele ressurssidele juurdepääsu ja nende kasutamisest saadava tulu õiglase ja erapooletu jaotamise Nagoya protokollis tulenevate kasutajate jaoks ette nähtud vastavusmeetmete kohta liidus. Kättesaadav: [L_2014150ET.01005901.xml](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32014L0050)

Artikli 9 kohaselt on geneetilisi ressursse käsitleva osa eesmärk jaotada ressursidega seotud tegevustest saadud tulu õiglaselt ja erapooletult, et kaitsta merealade elurikkust ja kasutada merd kestlikult. Samuti on eesmärk suurendada ja arendada, sealhulgas peamiselt arenguriikide suutlikkust tegevustes, mis on seotud geneetiliste ressursidega. Eesmärk on ka uute teadmiste loomine, tehnoloogilise innovatsiooni toetamine, meretehnoloogia arendamine ja siire, mis peab olema kooskõlas kokkuleppega.

Artiklis 10 korratakse üle, et kokkuleppe sätteid geneetiliste ressurside suhtes kohaldatakse riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel, sealhulgas ka nende ressurside suhtes, mis on kogutud või loodud enne kokkuleppe jõustumist, välja arvatud erandid, mida osaline võib teha kokkuleppega ühinemisel artikli 70 kohaselt. Eesti teatab kokkuleppe ratifitseerimisel vastava erandi kohaldamisest lähtuvalt Euroopa Komisjoni deklaratsioonist (vt käesoleva seletuskirja 9. peatükki). Sellest lähtudes ei kohalda Eesti kokkuleppe sätteid nende geneetiliste ressurside suhtes, mis on kogutud või loodud enne kokkuleppe Eesti suhtes jõustumist. Kokkuleppe kohaldamine tagasiulatuvalt eeldaks, et kogutud mere geneetiliste ressurside ja nendega seotud digitaalsete järjestusandmete päritolu riikliku jurisdiktsiooni alt väljas asuvas merepiirkonnas ning nende kogumise või kasutamise aeg oleks tagasiulatuvalt ka tõendatav, mis on praktikas keeruline.

Artikkel 10 sätestab ka erandid, mille kohaselt ei kohaldata kokkulepet juba rahvusvahelise õigusega reguleeritud kalapüügile või kalapüügiga seotud tegevustele või kaladele ja muudele mereressurssidele, mis on saadud kalapüügiga seotud tegevuste käigus, välja arvatud selliste kalade või muude mere elusressurside suhtes, mida kokkulepe reguleerib. Kohaldamise erandiks on ka kokkuleppeosalise sõjaline tegevus, mille suhtes kokkulepet ei kohaldata.

Artikkel 11 loetleb ja kirjeldab geneetiliste ressursidega seotud tegevusi, täpsustades, et selliseid tegevusi võivad ellu viia kõik osalised või osaliste füüsilised ja juriidilised isikud ning et osalised peavad edendama kõikides kokkuleppe kohastes tegevustes koostööd. Samuti lisab artikkel 11, et geneetiliste ressursidega seotud tegevustes tuleb arvesse võtta rannikuriikide õigusi ja õigustatud huve, tehes selleks rannikuriikidega koostööd. Artikkel 11 sätestab ka, et ühelgi riigil ei ole riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel asuvate geneetiliste ressurside üle suveräänsust ega suveräänsel õigust ning et sellised geneetilised ressursid on kõikide riikide huvides ja kogu inimkonna hüvanguks, et edendada inimkonna teaduslikke teadmisi ja mere elurikkuse kaitset ja kestlikku kasutamist, ning et kõik geneetiliste ressursidega seotud tegevused peavad eranditult toimuma ainult rahumeelsetel eesmärkidel.

Artikkel 12 seab teavitamiskohustuse seoses geneetiliste ressursidega seotud tegevustega. Kogu teavitamine peab toimima teabevõrgustiku (inglise keeles *Clearing-House Mechanism*) kaudu. Teabevõrgustik on reguleeritud kokkuleppe artiklis 51, mille kohaselt koosneb see peamiselt avatud juurdepääsuga platvormist. Teabevõrgustiku kaudu tuleb esitada info vähemalt kuus kuud või võimalikult varakult enne geneetiliste ressurside kohapeal kogumist geneetiliste ressurside kogumise laadi ja eesmärkide, teadusuuringute objekti, geograafiliste alade, kogumismeetodite, uurimislavade jms kohta. Kohustus sarnaneb mereõiguse konventsiooni artiklis 248 sätestatud nõudega, mille kohaselt edastavad riigid ja pädevad rahvusvahelised organisatsioonid, kes kavatsevad korraldada rannikuriigi majandusvööndis või mandrilaval teaduslikke mereuuringuid, rannikuriigile vähemalt kuus kuud enne teadusliku mereuuringu projekti eeldatavat algust teatud teabe projekti kohta.

Teabevõrgustikus luuakse geneetilist ressursi käsitlevale teabele standardne partiitunnus. Teavet tuleb ajakohastada, kui teave aja jooksul muutub. Info geneetilist ressursi kirjeldava teabe kohta tuleb edastada teabevõrgustikule nii pea kui võimalik, ent mitte hiljem kui aasta pärast teabe kogumist. Kui kokkuleppe osaliste valduses juba on geneetilist materjali, mis on

kogutud riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatelt merealadelt, siis tuleb – seal, kus see on võimalik – anda sellele teabele standardne tunnus ja esitada materjali kirjeldav informatsioon. Kui materjali pinnalt on loodud tooteid, tuleb esitada andmed turustamise ja edasise arendamise kohta. Osalised peavad kohaldama vajalikke seadusandlikke, haldus- või poliitikameetmeid, et tagada teabe edastamine teabevõrgustikule. Näiteks ookeanide bioloogilise mitmekesisuse infosüsteem (*Ocean Biodiversity Information System*), mis on ülemaailmne avatud juurdepääsuga teabe jagamise süsteem, kasutab juba märget, mis näitab, et proov või andmed pärinevad riikliku jurisdiktsiooni alt väljapoole jäävalt alalt. Suurem osa DNA-põhisest teabest on praegu avaldatud rahvusvahelistes järjestusandmebaasides (nt *NCBI GenBank*, *European Nucleotide Archive*). Eestis selliseid andmebaase teadaolevalt rajatud ei ole, kuid võivad olla väiksemad andmebaasid erinevate asutuste juures. Üldjuhul, kui teadlased soovivad teadusartikleid avaldada, peavad nad kasutatud DNA järjestused avalikus andmebaasis kättesaadavaks tegeama.

Artikkel 13 määrab põlisrahvaste ja kohalike kogukondade teadmiste arvesse võtmise tingimused ja korra. Nimelt tuleb tagada, et põlisrahvaste ja kohalike kogukondade põlisteadmisi, mis on seotud geneetiliste ressurssidega, kasutatakse üksnes nende rahvaste ja kogukondade eelneval vabatahtlikul ja teadval nõusolekul või heakskiidul ning neid kaasates. Sama kohustus tuleneb ka Nagoya protokollist. Osalised võtavad asjakohasel juhul ja vastavalt vajadusele seadusandlikke, haldus- või poliitikameetmeid selle tagamiseks. Eestis ei ole ametlikult tunnustatud põlisrahvaid.

Artikkel 14 sätestab geneetiliste ressurssidega seotud tulude õiglase ja erapooletu jaotamise korra. Põhimõte on, et tulu, mis saadakse riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade geneetiliste ressurssidega seotud tegevustest, jaotatakse õiglaselt ja erapooletult kooskõlas kokkuleppega, et aidata kaitsta ja kestlikult kasutada riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade elurikkust.

Mitterahalist tulu, mida geneetiliste ressurssidega seotud tegevustest saadakse, võib jagada näiteks juurdepääsuna kogutud materjali proovidele või digitaalsetele järjestusandmetele, avatud juurdepääsuna teadusandmetele, juurdepääsuna teabevõrgustiku kaudu edastatavates teadetes sisalduvale teabele. Samuti loetakse tuluks tehnoloogiasiiret, suutlikkuse suurendamist, tihedamat tehnilist- ja teaduskoostööd või muud tulu, milles osalised on kokku leppinud. Andmed geneetiliste ressursside kohta, mis juba praegu kuuluvad kokkuleppe osaliste füüsilistele või juriidilistele isikutele või on nende kasutuses, tuleb teha üldsusele kättesaadavaks niipea kui võimalik või kolme aasta jooksul alates sellise teabe kasutusse võtmisest või kui see teave muutub kättesaadavaks. Juurdepääsule riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade geneetilistele ressurssidele ja selliste ressursside digitaalsetele järjestusandmetele, mis asuvad osalise jurisdiktsiooni alla kuuluvates hoidlates ja andmebaasides, võib kehtestada teatud mõistlikke tingimusi nagu ressursside füüsiline terviklikkus ja mõistlikud kulud.

Rahaline tulu, mis saadakse geneetiliste ressursside kasutamisest, tuleb jaotada kokkuleppe artikli 52 kohaselt loodud rahastusmehhanismi kaudu. Artikli 14 lõige 6 määrab arenenud riikidele lisakohustuse teha iga-aastaseid rahalisi sissemaksid erifondi, mis peab tagama erifondi rahaliste vahendite moodustamise. Sissemaksete tegemisega tuleb alustada pärast kokkuleppe jõustumist ning need lõpetatakse, kui osaliste konverents teeb vastavasisulise otsuse. Sissemaks määraks on 50% sissemaks määrast, mille kokkuleppe osaline peab tegema artikli 47 lõike 6 punkti e kohaselt vastu võetud eelarvesse. Geneetiliste ressursside kasutamisest saadava tulu kasutamise korra üle teeb otsuse osaliste konverents konsensuse alusel. Kui konsensust ei saavutata, tehakse otsus kohal olevate ja hääletavate osaliste

kolmeneljandikulise hääleteenamusega. Tulu jaotamise otsustamisel võetakse arvesse ka juurdepääsu ja tulu jaotamise komitee soovitusi ja nõuandeid.

Artikli 15 alusel luuakse geneetiliste ressursside kasutamise seoses ressurssidele juurdepääsu ja ressursside kasutamisest saadava tulu jaotamise komitee, mille ülesanne on muuhulgas koostada tulu jaotamise suuniseid ning tagada läbipaistvus ja õiglane ning erapooletu jaotamine. Kokkuleppe osalised nimetavad komitee liikmed ning komitee võib anda osaliste konverentsile soovitusi näiteks geneetiliste ressurssidega seotud tegevuste kohta, tulu jagamiseks, teabevõrgustiku või artikli 52 alusel loodud rahastusmehhanismi kohta. Osaline peab teabevõrgustiku kaudu teatavaks tegema ka riikliku teabekeskuse andmed. Kokkuleppes ei täpsustata riikliku teabekeskuse rolli, mis selgub seega osaliste konverentsi töö tulemusena.

Artikkel 16 sätestab järelevalve ja läbipaistvuse tagamise põhimõtted. Järelevalve ja läbipaistvuse tagamise peamiseks meetmeks on teavitamine teabevõrgustiku kaudu. Samuti on kokkuleppe osalistel kohustus esitada geneetiliste ressursside juurdepääsu ja tulu jaotamise komiteele aruandeid ressursside kasutamise kohta. Juurdepääsu ja tulu jaotamise komitee omakorda koostab saadud teabe põhjal aruandeid ning teeb need aruanded kättesaadavaks kokkuleppe osalistele.

III osa – meetmed, nagu merekaitsealad ja muud piirkonnapõhised majandamisvahendid

Kokkuleppe kolmas osa käsitleb piirkonnapõhiseid majandamisvahendeid, sealhulgas ja eeskätt merekaitsealasid. Merekaitsealade moodustamine riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel on uus nähtus, mida varasemate rahvusvaheliste kokkulepetega reguleeritud ei ole. Mereõiguse konventsiooni kohaselt võivad riigid võtta kasutusele kas eraldiseisvalt või koostöös meetmeid, et merekeskkonda kaitsta, kuid seni ei ole olnud rahvusvaheliselt kokkulepitud süsteemi merekaitsealade määramiseks riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel.

Eestis käsitleb kaitsealade moodustamist, sealhulgas kaitsealade moodustamist meres, looduskaitseseadus (LKS), mida saab kohaldada territoriaalmeres ja teatud tingimustel ka majandusvööndis. LKS-i kehtiv regulatsioon ei laiene merealadele riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel.

Kokkuleppes sätestatud merekaitsealade moodustamise olulisemad osad on ettepanekute tegemine merekaitsealade moodustamiseks, ettepanekute avalikustamine ja läbivaatamine, konsultatsioonid ettepanekute üle, riikide õigused ja võimalused osaleda ettepanekutega seotud menetlustes, sealhulgas otsuste tegemises. Kuivõrd see osa kokkuleppesest selgelt eristub Eesti senisest praktikast kaitsealade moodustamisel, siis kokkuleppe kolmanda osa rakendamise tagamiseks koostati eraldi rakendussätted LKS-i. Kuivõrd ettepanekuid merekaitsealade moodustamiseks võivad kokkuleppe osalised esitada kas eraldi või koos teiste osalistega, on vaja täpsemat riigisisest regulatsiooni ka riigi esindamise ja osalemise kohta ühiste ettepanekute esitamisel, tagamaks, et nad täidaksid merekaitseala moodustamisel määratud kaitsemeetmeid. Samuti tuleb riigisiseste õigusaktidega kehtestada kohustused isikutele, kes tegutsevad moodustatud merekaitsealadel.

Artikkel 17 sätestab kokkuleppe III osa eesmärgid. Muuhulgas on eesmärgiks kaitsta ja kasutada kestlikult alasid, mis vajavad kaitset, ning luua hästi ühendatud merekaitsealade võrgustik. Samuti on eesmärgiks koostöö tugevdamine piirkonnapõhiste majandamisvahendite ning asjaomaste ülemaailmsete, piirkondlike ja valdkondlike kehamite vahel. Eesmärk on ka kaitsta, hoida, taastada ja säilitada elurikkust ja ökosüsteeme, toetada toiduga kindlustatust ja

muid sotsiaalmajanduslikke eesmärke, suutlikkuse suurendamist ning meretehnoloogia arendamist ja siiret.

Artikkel 18 määratleb piirkonnapõhiste majandamisvahendite kohaldamisala, mille kohaselt ei või majandamisvahendeid, sealhulgas merekaitsealasid, luua ühegi riigi jurisdiktsiooni alla kuuluval merealal. Valitsustevahelise konverentsi lõpparuandes (A/CONF.232/2023/5)¹², lõige 19 (b)) sätestatud arusaama kohaselt tähendab see, et osaliste konverents võib sellist otsuse eelnõu arutada, kuid mitte selle kohta otsust langetada.

Artikkel 19 käsitleb ettepanekute esitamist piirkonnapõhiste majandamisvahendite loomiseks. Ettepanekuid võivad esitada osalised kas üksi või ühiselt. Ettepanekute esitamisel tuleb teha omavahel koostööd ja kaasata asjaomased sidusrühmad. Ettepanekute koostamisel tuleb arvesse võtta parimad teadusandmed ja teadusteave. Merekaitsealasid käsitlevad ettepanekud peavad sisaldama merekaitseala kirjeldust, teavet merekaitseala valikul kasutatud kriteeriumide kohta vastavalt kokkuleppe lisale 1, alal toimuva inimtegevuse kirjeldust, mere seisundi kirjeldust, ala suhtes kohaldatavate kaitse-eesmärkide kirjeldust, majandamiskava projekti, meetmeid, teavet konsultatsioonide kohta, teavet piirkonnapõhiste majandamisvahendite kohta ning olemasolu korral põlisrahvaste ja kohalike kogukondade põlisteadmisi.

Artikkel 20 täpsustab ettepanekute avalikustamise ja läbivaatamise korra. Ettepaneku saamisel peab kokkuleppe rakendamiseks loodud sekretariaat üldsusele ettepaneku teatavaks tegema ja edastama selle teadus- ja tehnilisele kehamile esialgseks läbivaatamiseks. Ka läbivaatamise tulemused tuleb teha üldsusele teatavaks.

Artikkel 21 sätestab ettepanekute üle peetavate konsultatsioonide ja ettepanekute hindamise korra. Põhinõue on, et konsultatsioonid esitatud ettepanekute üle peavad olema kaasavad, läbipaistvad ja avatud kõigile asjaomastele sidusrühmadele, sealhulgas riikidele ning ülemaailmsetele, piirkondlikele ja valdkondlikele organitele, samuti kodanikuühiskonnale, teadusringkondadele, põlisrahvastele ja kohalikele kogukondadele. Konsultatsiooni vahendab sekretariaat, kogudes selleks asjakohast teavet, näiteks teavitatavate riikide, ettepaneku põhjendatuse, geograafilise kohaldamise, olemasolevate meetmete või võimaliku mõju kohta. Samuti tuleb tagada, et teavitataks asjakohaste õiguslike vahendite ja raamistike kehameid ning asjaomaseid ülemaailmseid, piirkondlikke ja valdkondlikke kehameid, et need saaksid esitada oma seisukohad ettepaneku kohta. Eraldi tuleb teavitamisel tähelepanu pöörata asjakohastele põlisteadmistega põlisrahvastele ja kohalikele kogukondadele, teadusringkondadele, kodanikuühiskonnale ja muudele asjaomastele sidusrühmadele, et ka nemad saaksid esitada oma põhjendatud seisukohad ettepaneku kohta. Teavitamisel saadud tagasiside ja teave tuleb sekretariaadil teha üldsusele kättesaadavaks. Eritingimus teavitamisel kehtib veel ka siis, kui kavandatav meede mõjutab alasid, mis on täielikult ümbritsetud riikide majandusvöönditega. Neid alasid võib nimetada ka avamere taskuteks (inglise keeles *high seas pockets*). Sellistel aladel tuleb ümbritsevate riikidega koos korraldada sihipäraseid ja ennetavaid konsultatsioone. Kõik seisukohad, mis konsultatsioonide raames ettepaneku kohta saadakse, tuleb ettepaneku esitajal arvesse võtta ning vajaduse korral ettepanekut muuta. Kui ettepanekut muudetakse, siis esitatakse see teadus- ja tehnilisele kehamile läbivaatamiseks.

Artikkel 22 sätestab meetmete, nagu merekaitsealade ja muude piirkonnapõhiste majandamisvahendite loomise korra. Otsuse teeb osaliste konverents, võttes aluseks lõpliku ettepaneku ja majandamiskava projekti ning võttes arvesse konsulteerimise käigus saadud seisukohti. Osaliste konverents võib teha otsuseid ka meetmete kohta, mis on kooskõlas

¹² Report of the intergovernmental conference on an international legally binding instrument under the United Nations Convention on the Law of the Sea on the conservation and sustainable use of marine biological diversity of areas beyond national jurisdiction at its fifth session. Kättesaadav: [Document Viewer](#)

asjakohaste õiguslike vahendite ja raamistikega ning asjaomaste ülemaailmsete, piirkondlike ja valdkondlike kehamite vastu võetud meetmetega, koostöös nende vahendite, raamistike ja kehamitega. Osaliste konverents ei tohi oma otsuseid tehes kahjustada asjakohaste õiguslike vahendite ja raamistike ning asjaomaste ülemaailmsete, piirkondlike ja valdkondlike kehamite pädevust. Selleks korraldab konverents korrapäraseid konsultatsioone selliste pädevate kehamitega, et tõhustada koostööd ja koordineerimist ning vajaduse korral luua täpsema korra, kuidas teha koostööd ja seda koordineerida. Osaliste konverentsi otsused ei tohi kahjustada riigi jurisdiktsiooni alla kuuluvate aladega seotud meetmete tõhusust ning otsuste ja soovitude tegemisel võetakse nõuetekohaselt arvesse kõigi riikide õigusi ja kohustusi vastavalt mereõiguse konventsioonile. Kui selle kokkuleppe alusel kehtestatud meede, nagu merekaitseala või piirkonnapõhine majandamisvahend, kuulub hiljem täielikult või osaliselt rannikuriigi jurisdiktsiooni alla, kaotab riigi jurisdiktsiooni alla kuuluv merekaitseala või piirkonnapõhine majandamisvahend viivitamata kehtivuse.

Artikkel 23 näeb ette otsuste tegemise korra. Meetmete, nagu merekaitsealade ja muude piirkonnapõhiste majandamisvahendite loomisel tuleb teha otsus konsensuse alusel. Kui konsensust ei saavutata, võetakse otsused ja soovitud vastu kohal olevate ja hääletavate osaliste kolmeneljandikulise häälteenamusega. Vastuvõetud otsused jõustuvad 120 päeva pärast osaliste konverentsi istungit, kus need otsused vastu võeti, ning on kõigile osalistele siduvad. Otsuse kohta on igal osalisel võimalik 120 päeva jooksul esitada kirjalik vastuväide, sellisel juhul ei ole otsus vastuväite esitajale siduv. Vastuväite esitaja peab sekretariaadile põhjendama kirjalikult vastuväite põhjusi. Vaatamata sellele peab vastuväite esitaja rakendama meetmeid, et tagada võimaluste piires alternatiivsete meetmete või lähenemisviiside rakendamine, mis on samaväärse toimega kui tehtud otsus, mille suhtes vastuväide esitati. Vastuväite esitaja peab igal korralisel kokkuleppe osaliste konverentsil andma aru alternatiivsete meetmete või lähenemisviiside rakendamisest. Vastuväide otsuse suhtes kehtib ainult piiratud aja jooksul, ent seda võib vajaduse korral pikendada, kui vastuväite esitaja peab seda vajalikuks, kuid üksnes iga kolme aasta järel pärast otsuse jõustumist. Kui vastuväite esitaja pikendamisteadet enam ei esita, loetakse vastuväide automaatselt tagasivõetuks.

Artikkel 24 reguleerib erakorraliste meetmete rakendamist. Kokkuleppe osaliste konverents võib vastu võtta otsuseid meetmete rakendamiseks, mida vajaduse korral kohaldatakse hädaolukorras. Hädaolukord on näiteks loodusnähtus või inimtekkeline katastroof, mis on põhjustanud või võib põhjustada pöördumatut kahju mere elurikkusele. Meetmeid rakendatakse selleks, et kahju ei süveneks. Rakendatavad meetmed on ajutised ja need tuleb läbi vaadata otsuse tegemisele järgneval osaliste konverentsil. Meetmete kohaldamine lõpeb kaks aastat pärast nende jõustumist või kui osaliste konverents nende rakendamise otsustab varem lõpetada eeldusel, et need asendatakse piirkonnapõhiste majandamisvahenditega, sealhulgas merekaitsealadega ja nendega seotud meetmetega. Teadus- ja tehniline komitee töötab hädaolukordade jaoks välja vastavalt vajadusele erakorraliste meetmete kehtestamise korra ja suunised, sealhulgas konsulteerimiskorra.

Artikkel 25 käsitleb III osas sätestatu rakendamist. Rakendamise põhikohustus on, et osalised tagavad nende jurisdiktsiooni või kontrolli alla kuuluva tegevuse elluviimise kooskõlas III osas vastuvõetud otsustega. See tähendab, et kui riigi jurisdiktsiooni alt välja jääval merealal on loodud merekaitseala või muu piirkonnapõhine majandamisvahend, mille suhtes kohaldatakse otsusega vastuvõetuid meetmeid (nt merekaitseala majandamis- ja kaitsemeetmed), peab riik tagama, et sellel alal läbiviidavate tegevuste suhtes, mis on tema jurisdiktsiooni või kontrolli all, järgitakse nimetatud otsuseid. Lisaks peavad osalised edendama vajaduse korral meetmete vastuvõtmist asjakohaste õiguslike vahendite ja raamistike alusel ning asjakohastes ülemaailmsetes, piirkondlikes ja valdkondlikes kehamites, mille liikmed nad on, et toetada osaliste konverentsi poolt käesoleva osa alusel tehtud otsuste ja soovitude rakendamist.

Sellisteks kehamiteks, kus otsuste ja soovitude rakendamist edendada, võivad Eesti jaoks olla näiteks Rahvusvaheline Mereorganisatsioon või Rahvusvaheline Süvamerepõhja Organisatsioon.

Artikkel 26 sätestab otsuste üle järelevalve tegemise ja otsuste läbivaatamise korra. Aruandluskohustus on osalistel, kes peavad meetmete (merekaitsealad ja muud piirkonnapõhised majandamisvahendid) rakendamise kohta osaliste konverentsile aru andma. Konverentsile esitatud info tehakse üldsusele kättesaadavaks. Meetmete rakendamise kohta saadud aruandeid vaatab läbi teadus- ja tehniline keham ja hindab nende tõhusust. Osaliste konverents võib vastu võtta otsuseid või soovitusi pärast aruannete läbivaatamist, näiteks muudatuste vajaduse kohta reguleerimisalas olevate meetmete osas.

IV osa – keskkonnamõju hindamine

Kokkuleppe IV osa käsitleb keskkonnamõju hindamist. Kokkuleppes sätestatud kord keskkonnamõjude hindamiseks erineb mõnevõrra Eestis ja Euroopa Liidus kehtivast korrast. Seda eeskätt näiteks künniste korral, mille alusel otsustatakse, kas kohaldada keskkonnamõju hindamisel eelhinnaangut või kokkuleppes kirjeldatud keskkonnamõju hindamise menetlust. Täiendavat reguleerimist riigisisestes õigusaktides vajab eeskätt erinevate huvirühmade kaasamise, teavitamise ja konsulteerimise kord, sest kaasatavate huvirühmade arv on Eestis kehtivast korrast oluliselt erinev. Samuti erineb info edastamise kord, sealhulgas edastamine teabevõrgustikule ning kokkuleppe teadus- ja tehnilise kehami võimalike ettepanekute ja arvamustega arvestamine. Oluliseks erinevuseks kokkuleppes on ka otsuse tegemine tegevuste lubamiseks merealadel. Kokkuleppe kohustab arvesse võtma kõiki keskkonnamõju hindamises ette nähtud leevendusmeetmeid mõju vähendamiseks. See kohustus on siiski piiratud mõistlikkuse põhimõttega, mis jätab otsustajale paindlikkuse mõjuhindamises sätestatud meetmete kohaldamisel.

Läbirääkimiste käigus olid delegatsioonid seisukohal, et keskkonnamõju hindamine peaks toimuma riigi juhtimisel. Läbipaistvuse edendamiseks on IV osas sätted, mis võimaldavad teisel poolel registreerida oma seisukohad kavandatud tegevuse mõjude kohta ning teadus- ja tehnilisel kehamil anda mittesiduvaid soovitusi. Siiski oli arusaam, et riik otsustab, kas tema jurisdiktsiooni või kontrolli all oleva tegevusega peaks jätkama.¹³

Keskkonnamõju hindamist puudutava osa rakendamiseks muudetakse keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadust (KeHJS)¹⁴ vastavate rakendussätetega, mis kehtestavad kokkuleppega kooskõlas olevad keskkonnamõju hindamise menetluslikud erinevused võrreldes kehtiva korraga ja seaduse kohaldamisala riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel toimuvatele tegevustele. Samuti täiendatakse veeseadust tegevustega avamerel, millele peab eelnema veeluba. Nimetatud regulatsioonide kooskõla Eesti Vabariigi põhiseadusega on analüüsitud riigisiseste õigusaktide muutmise eelnõu seletuskirja kavandis.

Artikkel 27 sätestab keskkonnamõju hindamise eesmärgid, mis hõlmavad mereõiguse konventsioonist tulenevate keskkonnamõju hindamise sätete rakendamist riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel. Selleks määratleb kokkuleppe menetlused, künnised ja nõuded, et osalised saaksid teha hindamisi ja aru anda. Eesmärk on tagada, et kokkuleppe osalised saaksid tegevusi hinnata ning neid rakendada, et vältida, leevendada ja juhtida olulist kahjulikku mõju, mis kaitseks ja säilitaks merekeskkonda. Samuti on eesmärgiks toetada kumulatiivse mõju ja keskkonnamõju arvesse võtmist riigi jurisdiktsiooni alla kuuluvatel aladel. Artikkel nõuab ka

¹³ *Ibid.*

¹⁴ [RT I, 08.07.2025, 58.](#)

keskkonnamõju strateegilist hindamist ning ühtse raamistiku loomist tegevustele riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel, mis sellist hindamist vajavad. Eesmärk on suurendada ja tugevdada osaliste, eriti arenguriikidest pärit osaliste suutlikkust ette valmistada ja teha keskkonnamõju hindamisi ja strateegilisi hindamisi ning hinnata nende tulemusi, et toetada kokkuleppe eesmärkide saavutamist.

Artikkel 28 sätestab keskkonnamõju hindamise kohustuse. Kohustuseks on keskkonnamõju hindamine enne lubade andmist kavandatud tegevuste jaoks riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel. Kohustus kehtib mereõiguse konventsiooni artikli 206 kohaselt lepinguosalise kohta, kelle jurisdiktsiooni või kontrolli alla kavandatud projekt kuulub. Kui osalise jurisdiktsiooni alla kuuluvatel merealadel ellu viidav kavandatud tegevus võib põhjustada olulist reostust või olulisi ja kahjulikke muutusi riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade keskkonnas, peab ta hindama keskkonnamõju selles artiklis sätestatu või oma riikliku korra kohaselt. Kui hindamine toimub riikliku korra alusel, tuleb asjakohane teave teha kättesaadavaks artiklis sätestatud teabevõrgustiku kaudu, tagada riikliku korra kohane järelevalve ja jagada hindamisaruanded ja järelevalveandmed teabevõrgustiku kaudu. Pärast vajaliku teabe saamist võib teadus- ja tehniline keham esitada kommentaare osalisele, kes hindab keskkonnamõju riikliku korra kohaselt.

Artikkel 29 selgitab seoseid kokkuleppe ning asjakohaste õiguslike vahendite ja raamistike ning asjaomaste ülemaailmsete, piirkondlike ja valdkondlike kehamite raames ettenähtud keskkonnamõju hindamise vahel. Osalised peavad soodustama keskkonnamõju hindamise kasutamist ja vastu võtma ning rakendama artikli 38 alusel välja töötatavaid standardeid ja suuniseid asjakohastes õiguslikes vahendites ja raamistikes ning vastavates ülemaailmsetes, piirkondlikes ja valdkondlikes kehamites. Osaliste konverents loob selleks vajaduse korral koostöömehhanismid, et kooskõlastada tegevusi riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel aladel asjakohaste õiguslike vahendite ja raamistike ning vastavate ülemaailmsete, piirkondlike ja valdkondlike kehamitega. Kui teadus- ja tehniline keham arendab või ajakohastab hindamisstandardeid või suuniseid, teeb ta koostööd vastavate õiguslike vahendite ja raamistike ning asjaomaste ülemaailmsete, piirkondlike ja valdkondlike kehamitega.

Artikkel sätestab tingimused, millal riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel tehtavate tegevuste keskkonnamõju ei ole vaja eraldi hinnata, kui tegevus vastab teatud kriteeriumitele. Kui hindamine on tehtud, tuleb teabevõrgustiku kaudu avaldada keskkonnamõju hindamise aruanne. Järelevalvet ja läbivaatamist korraldatakse vastavalt õiguslikele vahenditele ja asjaomastele kehamitele, millest tuleb avaldada aruanded teabevõrgustiku kaudu. EL-i siseselt on soov, et komisjon ja liikmesriigid teavitaksid üksteist ja nõukogu niipea kui võimalik kõikidest otsustest, mida nad kavatsevad teha, et anda komisjonile ja liikmesriikidele piisavalt aega kaaluda, kas selles küsimuses tuleks leida ühine seisukoht.

Artikkel 30 reguleerib keskkonnamõju hindamise künniseid ja tegureid. Kui kavandatud tegevus võib merekeskkonnale avaldada rohkem kui väikest või ajutist mõju või kui tegevuse mõju on ebaselge või teadmata, tuleb osalisel teha artikli 31 kohane eelhindamine. Eelhindamiseks tuleb arvestada mitut tegurit, sealhulgas tegevuse liiki, tehnoloogiat, kestvust, kohta, ökosüsteemi omadusi, võimalikku kumulatiivset mõju ja mõju riigi jurisdiktsiooni alla jäävatele aladele ning tegevuse mõju teadmatust või ebaselgust. Eelhindamine peab olema piisavalt üksikasjalik, et hinnata, kas tegevus võib põhjustada olulist reostust või kahjulikke muutusi merekeskkonnas. Kui eelhindamisel tuvastatakse, et tegevus võib mõjutada merekeskkonda oluliselt, tuleb teha keskkonnamõju hindamine kokkuleppe IV osas kehtestatud nõuete kohaselt.

Artikkel 31 sätestab kokkuleppes kasutatava keskkonnamõju hindamise menetluse. Keskkonnamõju hindamise menetluses on mitu etappi. Esimene etapp on eelhindamine, kus osaline teeb kindlaks, kas kavandatud tegevuse keskkonnamõju hindamine on vajalik. Kui otsustatakse, et keskkonnamõju hindamine ei ole vajalik, avaldatakse asjakohane teave üldsusele. Kui keegi väljendab muret tegevuse võimaliku mõju suhtes, võetakse need mured arvesse, ning teadus- ja tehniline keham võib anda osalisele soovitusi tema tehtud otsuse osas. Teine etapp on hindamise ulatuse kindlaksmääramine, kus osalised selgitavad välja kavandatud tegevuse mõju ulatuse ja kaasnevad mõjud, sealhulgas alternatiivid. Kolmas etapp on mõju hindamine, kus kasutatakse parimaid olemasolevaid teadusandmeid ja põlisteadmisi. Neljas etapp on võimaliku kahjuliku mõju vältimine, leevendamine ja ohjamine, kus määratakse kindlaks meetmed võimaliku kahjuliku mõju vältimiseks ja analüüsitakse neid. Osalised peavad tagama ka üldsuse teavitamise ja konsulteerimise ning keskkonnamõju hindamise aruande koostamise ja avaldamise vastavalt kokkuleppele. Osalised võivad teha ühiseid keskkonnamõju hindamisi, eriti väikeste arenevate saareriikide kavandatud tegevuste puhul. Piiratud suutlikkusega kokkuleppe osalised võivad paluda ekspertidelt nõu ja abi eelhindamiste ja hindamiste tegemiseks. Teadus- ja tehniline keham koostab ekspertide nimekirja, kellelt osalised saavad vajaduse korral abi küsida.

Artikkel 32 käsitleb üldsuse teavitamist ja üldsusega konsulteerimist kavandatud tegevuse keskkonnamõju hindamise menetluses. Osalised peavad tagama, et üldsust teavitatakse kavandatud tegevusest õigeaegselt, andes neile võimaluse osaleda keskkonnamõju hindamise menetluses. Kõikidele riikidele, eriti potentsiaalselt enim mõjutatud rannikuriikidele ja muudele tegevuskohaga külgnevatele riikidele, tuleb tagada teavitamine ja osalemisvõimalused, sealhulgas märkuste esitamise võimalus. Sidusrühmade hulka kuuluvad põlisrahvad ja kohalikud kogukonnad, asjaomased ülemaailmsed, piirkondlikud ja valdkondlikud kehamid, kodanikuühiskond, teadusringkonnad ja üldsus. Teavitamine ja konsulteerimine peavad olema kaasavad, läbipaistvad, õigeaegsed ning väikeste arenevate saareriikide puhul sihipärased ja ennetavad. Osalised võtavad arvesse konsultatsioonimenetluses saadud märkusi, eriti potentsiaalselt enim mõjutatud riikidelt, ja annavad neile kirjaliku vastuse. Kui kavandatud tegevus mõjutab avamerealasid, mis on ümbritsetud teiste riikide majandusvöönditega, tuleb korraldada konsultatsioonid nende riikidega. Osalised tagavad juurdepääsu teabele, mis on seotud keskkonnamõju hindamisega, kuid konfidentsiaalset või ärisaladusena käsitletavat teavet ei pea ilmtingimata avaldama.

Artikkel 33 sätestab keskkonnamõju hindamise aruannete koostamise nõuded. Iga keskkonnamõju hindamise jaoks tuleb koostada keskkonnamõju hindamise aruanne, mis peab sisaldama kavandatud tegevuse kirjeldust, hindamise ulatuse kirjeldust, mõju hinnangut, võimalikke meetmeid mõju vältimiseks, leevendamiseks ja ohjamiseks, alternatiivide kaalumise ülevaadet, üldsusega konsulteerimise teavet ja keskkonnajuhtimiskava kokkuvõtet. Keskkonnamõju hindamise aruande eelnõu tuleb teha kättesaadavaks üldsusele konsulteerimiseks. Teadus- ja tehniline keham võib esitada märkusi keskkonnamõju hindamise aruande eelnõu kohta. Keskkonnamõju hindamise aruanded avaldatakse teabevõrgustiku kaudu ning teadus- ja tehniline keham uurib neid, et töötada välja suunised ja parimad tavad keskkonnamõju hindamiseks.

Artikkel 34 reguleerib otsuste tegemist kavandatud tegevuse lubamise kohta. Osaline, kelle jurisdiktsiooni või kontrolli alla kavandatud tegevus kuulub, otsustab selle üle, kas tegevus võib toimuda. Seejuures tuleb otsuse tegemisel täielikult arvesse võtta keskkonnamõju hindamise tulemusi. Kavandatud tegevuseks antakse luba ainult siis, kui osaline on teinud kõik mõistlikud jõupingutused, et tagada tegevuse elluviimine viisil, mis väldib olulist kahjulikku mõju merekeskkonnale, võttes arvesse leevendus- ja majandamismeetmeid. Otsuste dokumentides tuleb selgelt välja tuua kõik heakskiitmise tingimused ja järelmeetmete nõuded ning need

avalikustada, sealhulgas teabevõrgustiku kaudu. Osaliste konverents võib vajaduse korral anda osalisele nõu ja abi otsuse tegemisel.

Artikkel 35 kohustab osalisi jälgima nende lubatud tegevuste mõju, mis toimuvad riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel, ja mille jaoks nad on andnud loa või milles nad osalevad. Eesmärk on kindlaks teha, kas need tegevused võivad tõenäoliselt reostada merekeskkonda või põhjustada sellele kahjulikku mõju. Osalised peavad jälgima tegevuste keskkonnamõjude ja muude mõjude, näiteks majandusliku, sotsiaalse, kultuurilise ja inimeste tervisele avalduva mõju kooskõla lubade andmisel seatud tingimustega. Jälgimisel tuleb kasutada parimaid olemasolevaid teadusandmeid ja põlisrahvaste teadmisi.

Artikkel 36 kohustab osalisi regulaarselt esitama aruandeid lubatud tegevuste mõjudest ja tegevuse seire tulemustest. Aruanded avalikustatakse, sealhulgas teabevõrgustiku kaudu, ning teadus- ja tehniline keham hindab neid, et välja töötada lubatud tegevuste mõju seire suunised, sealhulgas parimad tavad.

Artikkel 37 käsitleb lubatud tegevuste merekeskkonnale avalduva mõju läbivaatamist. Osalised peavad jälgima regulaarselt kõigi lubatud tegevuste mõju, mis toimuvad nende jurisdiktsiooni või kontrolli all, et hinnata nende võimalikku kahjulikku mõju merekeskkonnale. Kui lubatud tegevuse käigus ilmneb oluline kahjulik mõju, mida keskkonnamõju hindamisel ei tuvastatud või mis on tingitud lubatud tegevuse heakskiitmise tingimuste rikkumisest, tuleb tegevuse luba üle vaadata. Teadus- ja tehniline keham võib anda soovitusi ja hinnata olukorda, tuginedes parimatele olemasolevatele teadusandmetele ja põlisteadmistele. Teavitatakse ka potentsiaalselt mõjutatud riike ja sidusrühmi, kes võivad kaasa rääkida seire-, aruandlus- ja läbivaatamismenetlustes. Osalised peavad avaldama aruanded lubatud tegevuste mõju läbivaatamise kohta ning dokumenteerima otsuste muutmise põhjused, kui on tehtud muudatusi lubatud tegevusi käsitlevates lubades.

Artikkel 38 sätestab, et teadus- ja tehniline keham valmistab ette ja esitab osaliste konverentsile arutamiseks standardid ja suunised seoses keskkonnamõju hindamisega. Need standardid ja suunised võivad hõlmata mitmeid olulisi aspekte nagu kavandatud tegevuste eelhindamise ja keskkonnamõju hindamise künnised, kumulatiivse mõju hindamine riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel aladel, kavandatud tegevuse mõju riigi jurisdiktsiooni alla jäävatele aladele, üldsuse teavitamise ja konsulteerimismenetlus, keskkonnamõju hindamise aruande sisu ja eelhindamise menetluse avalikustamise nõuded. Lisaks võib teadus- ja tehniline keham välja töötada standardid ja suunised teiste keskkonnamõjuga seotud küsimuste jaoks. Kõik sellised standardid esitatakse kokkuleppe lisas vastavalt artiklile 74.

Artikkel 39 sätestab keskkonnamõju strateegilise hindamise nõuded. Osalised kaaluvad kavade ja programmide puhul, mis on seotud nende jurisdiktsiooni või kontrolli alla kuuluvate tegevustega riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel aladel, keskkonnamõju strateegilise hindamise läbiviimise vajadust. Sellise hindamise eesmärk on hinnata nende kavade ja programmide ning alternatiivide võimalikku mõju merekeskkonnale. Osaliste konverents võib teha ka piirkondliku keskkonnamõju strateegilise hindamise, et koguda ja sünteesida parimat kättesaadavat teavet, hinnata praegust ja võimalikku tulevast mõju ning tuvastada andmelüngad ja teadusuuringute prioriteedid. Osalised võtavad neid strateegilisi hindamisi arvesse keskkonnamõju hindamisel vastavalt artiklile 33. Osaliste konverents töötab välja suunised keskkonnamõju strateegiliseks hindamiseks.

V osa – suutlikkuse suurendamine ja meretehnoloogia siire

Kokkuleppe V osa käsitleb suutlikkust ja meretehnoloogia siiret. Suutlikkus on kompetents, teadmised, pädevus, oskused või võimekus merealasid tõhusalt kaitsta ja nende kasutust korraldada. Piiratud või vähene suutlikkus on omane paljudele arenevatele riikidele, vähearenenud riikidele, Vaikse ookeani saareriikidele, väikestele saareriikidele, Aafrika riikidele, Ladina-Ameerika riikidele jt. Paljude väikeste riikide suutlikkuse probleem tuleneb sellest, et saareriigid on oma maismaa pindalalt väikesed, neis riikides elab vähe inimesi, kuid nendele riikidele kuuluvad merealad võrreldes maismaaterritooriumiga on ülisuured. Samuti külgnevad paljude selliste väikeste saareriikide suured merealad just merealadega, mis jäävad riigi jurisdiktsiooni alt välja, ning sellised saareriigid võivad olla rohkem mõjutatud tegevustest, mis väljaspool riiklikku jurisdiktsiooni olevatel merealadel toimuvad. Kokkuleppe V osa sätestab tingimused ja korra, kuidas suutlikkust vajavate riikide suutlikkust tõsta ja parandada.

Tehnoloogiasiire on teadmiste, oskuste, tehnoloogiate jms jagamine ühise eesmärgi nimel. Tehnoloogiline areng on arenenud riikides kiirem ja mitte arenenud riikides aeglasem. See põhjustab vähem arenenud riikide mahajäämuse võimes korraldada mere kaitset ja kasutust või sellistes tegevustes osaleda. Kokkuleppe peab tagama, et nüüdistehnoloogiat jagatakse ja selle kasutamist võimaldatakse ka vähem arenenud riikidele, sest see on vajalik kokkuleppe eesmärkide saavutamiseks.

Eesti õigusaktid otseselt suutlikkust ja tehnoloogiasiiret riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade kontekstis ei käsitle. Samas on üldine kohustus sätestatud mereõiguse konventsioonis, mille artikli 266 lõige 2 sätestab, et riigid soodustavad mereteaduse ja meretehnoloogia arengut esmajoones arengumaades, sealhulgas sisemaariikides ja ebasoodsa geograafilise asendiga riikides ning muudes riikides, kes vajavad või taotleavad tehnilist abi mereloodusvarade uurimisel, kasutamisel, kaitsel ja majandamisel, merekeskkonna kaitsmisel ja säilitamisel ning teaduslikes mereuuringutes ja konventsiooniga kooskõlas olevates merekeskkonnaga seotud muudes tegevusvaldkondades, et kiirendada oma sotsiaalset ja majanduslikku arengut, ning artikli 270 kohaselt tehakse selleks rahvusvahelist koostööd. Artikli 274 kohaselt on sarnane kohustus suurendada arengumaade suutlikkust meretehnoloogia vallas ka ÜRO-l endal. Artikli 275 kohaselt edendavad riigid meretehnoloogia siiret otse või vastavate rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu.

Eesti saab oma kohustust täita vastavate rahvusvaheliste koostöö- ja arenguabi formaatide kaudu Välisministeeriumi juhtimisel.

Artikli 40 kohaselt on kokkuleppe V osa eesmärk toetada kokkuleppe osalisi, võimaldada kaasavat, õiglast ja tõhusat koostööd, arendada merealast teaduslikku ja tehnoloogilist suutlikkust ning suurendada, levitada ja jagada teadmisi. Erilist tähelepanu tuleb seejuures pöörata arenguriikidele, sealhulgas vähim arenenud riikidele, sisemaal asuvatele arenguriikidele, ebasoodsa geograafilise asendiga riikidele, Aafrika rannikuriikidele, saareriikidele ja keskmise sissetulekuga arenguriikidele.

Artikkel 41 sätestab koostöö suutlikkuse suurendamisel ja meretehnoloogia siirdel eesmärgiga toetada eriti arenguriike, sealhulgas vähim arenenud riike, sisemaal asuvaid arenguriike, ebasoodsa geograafilise asendiga riike, väikeseid arenevaid saareriike, Aafrika rannikuriike, saarestikuriike ja keskmise sissetulekuga arenguriike. Osalised peavad selleks tegema otsest koostööd või kasutama asjakohaseid õiguslikke vahendeid ja raamistikke ning ülemaailmseid, piirkondlikke ja valdkondlikke organisatsioone, et suurendada nende riikide merealast teaduslikku ja tehnilist suutlikkust. Koostöö peab hõlmama partnerlust, millesse kaasatakse sidusrühmad, nagu erasektor, kodanikuühiskond ja põlisrahvad. Osalised peavad tunnustama erivajadusi ja tagama, et suutlikkuse suurendamine ja meretehnoloogia siire ei too kaasa koormavaid aruandlusnõudeid.

Artikkel 42 sätestab suutlikkuse suurendamise ja meretehnoloogia siirde eeskirjad arenguriikide ja väikeste arenevate saareriikide ning vähim arenenud riikide jaoks. Osalised peavad tagama võimaluste piires suutlikkuse suurendamise ja tegema koostööd meretehnoloogia siirde võimaldamiseks, võttes arvesse nende riikide erivajadusi. Osalised peavad eraldama selleks vajalikke ressursse, et toetada suutlikkuse suurendamist ja meretehnoloogia arendamist, ning tagama juurdepääsu muudele toetusallikatele samal eesmärgil. Selline tegevustik tervikuna peaks olema riigikeskne, läbipaistev, tulemuslik ja kaasav, põhinedes arenguriikide vajadustel ja prioriteetidel, mis määratakse kindlaks vajaduste hindamise käigus. Suutlikkuse suurendamine ja meretehnoloogia siire peavad arvestama ka väikeste arenevate saareriikide ja vähim arenenud riikide erilise olukorraga, et tagada seejuures nii tõhusus kui ka tulemuslikkus.

Artikkel 43 käsitleb täiendavaid eeskirju meretehnoloogia siirdeks. Osalistel peab olema ühine pikaajaline visioon tehnoloogia arengu ja siirde olulisusest, et saavutada kokkuleppe eesmärgid ja võimaldada koostööd. Meretehnoloogia siire peab toimuma õiglastel ja soodsaimatel tingimustel, arvestades arenguriikide, eriti väikeste arenevate saareriikide ja vähim arenenud riikide erivajadusi. Osalised peavad soodustama majanduslikke ja õiguslikke tingimusi, mis võimaldavad meretehnoloogia siiret, sealhulgas stiimulite pakkumist ettevõtetele ja institutsioonidele. Siirdetehnoloogia ise peab olema sobiv, keskkonnahoidlik ja kättesaadav arenguriikidele taskukohasel ja usaldusväärasel viisil, arvestades nende huve ja vajadusi. Täiendavate eeskirjade eesmärk on tagada õiglastel ja vastastikku kokku lepitud tingimused ning edendada seeläbi tehnoloogiasiidet tõhusust. Meretehnoloogia edasiandmisel lähtutakse selle omanike, tarnijate ja vastuvõtjate õigustatud huvidest vastavalt mereõiguse konventsiooni artiklile 267.

Artikkel 44 sätestab suutlikkuse suurendamise ja meretehnoloogia siirde liigid, mida osalised saavad kasutada eesmärgiga toetada kokkuleppe eesmärkide saavutamist. Nende liikide hulka kuuluvad ressurssidega seotud suutlikkuse loomine või tugevdamine, teabe jagamine ja levitamine, taristu ja institutsioonilise suutlikkuse arendamine, inim- ja finantsjuhtimise ressursside tugevdamine ning teadus- ja arendusprogrammide väljatöötamine. Artikli kohaselt on täiendavad üksikasjad nende liikide kohta esitatud II lisas ning osaliste konverents on kohustatud korrapäraselt neid üksikasju läbi vaatama ja vajaduse korral ajakohastama liikide loetelu vastavalt tehnoloogia arengule ja riikide vajadustele. See tagab, et suutlikkuse suurendamine ja meretehnoloogia siire on paindlik ning vastab muutuvatele vajadustele.

Artikkel 45 käsitleb suutlikkuse suurendamise ja meretehnoloogia siirde järelevalvet ja siirdega seotud tegevuste läbivaatamist. Suutlikkuse suurendamise ja meretehnoloogia siirde komitee peab tegema osaliste konverentsi järelevalve all regulaarselt järelevalvet ja läbivaatamist. Selle eesmärk on hinnata arenguriikide vajadusi ja prioriteete suutlikkuse suurendamiseks ja tehnoloogiasiideteks, vaadata üle toetuse eraldamine ja kaasamine ning tulemuslikkus vastavalt kokkulepitud näitajatele. Komitee annab soovitusi ja soovitab järelemeetmeid suutlikkuse suurendamise ja meretehnoloogia siirde edendamiseks. Osalised peavad esitama komiteele aruanded, mis toetavad järelevalvet ja läbivaatamist, tagades, et aruandlusnõuded oleksid ühtlustatud ja mittekoormavad, eriti arenguriikidele, ning et teave tehakse avalikkusele kättesaadavaks.

Artikkel 46 sätestab suutlikkuse suurendamise ja meretehnoloogia siirde komitee loomise. Komitee koosneb kvalifitseeritud liikmetest, keda on nimetanud osalised ja valinud osaliste konverents, arvestades soolist tasakaalu ja õiglast geograafilist jaotust. Komitee esitab aruandeid ja soovitusi, mida osaliste konverents kaalub, ja võtab vajaduse korral neist lähtudes vastu otsuseid meetmete rakendamiseks.

VI osa – institutsionaalne korraldus

Kokkuleppe VI osa käsitleb institutsionaalset korraldust ja on suunatud kokkuleppe alusel moodustatava organisatsiooni töö ja toimimise tagamiseks. Eraldi rakendussätted Eesti õigusaktides VI osa kohaldamiseks ei ole vajalikud.

Artikkel 47 sätestab osaliste konverentsi loomise ja korraldamise. Osaliste konverentsi kutsub kokku ÜRO peasekretär ühe aasta jooksul pärast kokkuleppe jõustumist ja see toimub regulaarselt kindlaksmääratud ajavahemike järel. Konverents võib vajadusel pidada ka erakorralisi istungeid. Osaliste konverentsil võetakse otsused ja soovitused vastu konsensuse alusel, kuid kui see ei ole võimalik, võetakse otsused sisulistes küsimustes kahekolmandikulise häälteenamusega. Konverents jälgib ja hindab kokkuleppe rakendamist ning võib asutada allorganeid kokkuleppe täitmise toetamiseks. Samuti võib konverents taotleda Rahvusvaheliselt Mereõiguse Kohtult nõuandvat arvamust õiguslikes küsimustes. Lisaks hindab konverents kokkuleppe sätete asjakohasust ja tulemuslikkust ning esitab ettepanekuid nende tõhustamiseks. Konverents peab tagama ka läbipaistva ja mittekoormava aruandluse osaliste jaoks.

Artikkel 48 käsitleb läbipaistvuse edendamist seoses osaliste konverentsi ja kokkuleppe rakendamisega. Osaliste konverents peab tagama otsustusmenetluse ja tegevuste läbipaistvuse ning et istungid on avatud vaatlejatele, kes osalevad kooskõlas konverentsi sätestatud kodukorraga. Konverents avaldab otsused ja peab nende kohta avalikku registrit. Lisaks peab konverents oma tegevusega soodustama läbipaistvust kokkuleppe rakendamisel, levitades teavet avalikult ning võimaldades asjaomaste sidusrühmade, nagu põlisrahvad, kohalikud kogukonnad, teadusringkonnad ja kodanikuühiskond, osalemist ja konsulteerimist vastavalt vajadusele ja kokkuleppe sätetele. Lisaks tuleb võimaldada huvitatud esindajatel, kes ei kuulu kokkuleppega ühinenud riikide hulka, osaleda vaatlejatena osaliste konverentsi istungitel vastavalt kodukorra reeglitele, kuid nende osalemist ei tohi põhjendamatult piirata.

Artikli 49 alusel luuakse teadus- ja tehniline keham, mille eesmärk on pakkuda ekspertteadmisi ja nõuandeid kokkuleppe rakendamiseks. Keham koosneb ekspertidest, kelle on nimetanud osalised ja valinud osaliste konverents, tagades asjakohase kvalifikatsiooni, multidistsiplinaarse ekspertteadmise, soolise tasakaalu ja õiglase geograafilise esindatuse. Kehami volitused ja töökorra määrab täpsemalt osaliste konverents. Vajaduse korral võib keham kasutada teisi asjakohaseid õiguslikke vahendeid, raamistikke ja teiste ülemaailmsete, piirkondlike ja valdkondlike kehamite ning teadlaste ja ekspertide nõuandeid. Keham pakub osaliste konverentsile teaduslikku ja tehnilist nõu, täidab kokkuleppega määratud ülesandeid ning esitab aruandeid oma töö kohta.

Artikkel 50 sätestab sekretariaadi loomise ja funktsioonid. Sekretariaat peab pakkuma halduslikku ja logistilist tuge kokkuleppe rakendamisel ning korraldama ja teenindama osaliste konverentsi ja teisi kokkuleppe alusel asutatud kehamite istungeid. Kuni sekretariaat oma tööd alustab, täidab selle ülesandeid ÜRO peasekretäri õigusküsimuste büroo ookeaniasjade ja mereõiguse osakonna kaudu. Sekretariaadi asukohariik tuleb eraldi otsustada. Kui asukohariik on välja valitud, siis sekretariaadil on õigusvõime asukohariigi territooriumil ning asukohariik peab andma selleks sekretariaadile vajalikud privileegid ja immuuniteedi. Sekretariaat peab levitama kokkuleppega seotud teavet, esitama osaliste konverentsile aruandeid ülesannete täitmisest ning aitama kaasa kokkuleppe rakendamisele ja täitma teisi osaliste määratud ülesandeid.

Artikli 51 alusel luuakse kokkuleppe jaoks teabevõrgustik, mis on avatud juurdepääsuga platvorm, et toetada kokkuleppe rakendamist. Teabevõrgustik toimib kesksena, kust osalised saavad teavet geneetiliste ressursside, piirkonnapõhiste majandamisvahendite, keskkonnamõju hindamise ja suutlikkuse suurendamise võimaluste kohta. Võrgustik hõlbustab suutlikkuse suurendamise vajaduste ühitamist toetuse ja meretehnoloogia siirde pakkujatega ning toetab rahvusvahelist koostööd ja ühistegevust. Sekretariaat haldab teabevõrgustikku koostöös asjakohaste rahvusvaheliste kehamitega. Teabevõrgustiku toimimisel on oluline tagada arenguriikidest osalejatele juurdepääs võrgustikule ilma põhjendamatute takistuste ja halduskoormuseta ning säilitada konfidentsiaalsus ja õigused seoses jagatava teabega. Kokkuleppega ei nõuta kaitstud teabe jagamist avalikkusele, kui see on vastuolus osalise riigisisese õigusega. Teabevõrgustiku eesmärk on edendada teabe jagamist ja teadlikkuse suurendamist mere elurikkuse kaitse ja kestliku kasutamise küsimustes.

Teabevõrgustiku lõplik toimemehhanism ja parameetrid ei ole käesoleva eelnõu koostamise hetkel paigas ning eelduslikult kinnitatakse need 2027. aasta jaanuaris toimuval esimesel osaliste konverentsil. BBNJ ettevalmistava komisjoni 31. märtsi 2026 töödokumendis¹⁵ on aga toodud mõningad lähtekohad, millega nende loomisel arvestatakse, nt:

- Teabevõrgustik peaks olema ühildatav teiste andmebaasidega;
- Andmed peavad olema klassifitseeritavad avaliku, piiratud, organisatsioonisisese või konfidentsiaalse tasemega, võimalusega lisada vastav põhjendus ja õiguslik alus;
- Teabevõrgustik peab võimaldama juurdepääsu erinevatele kasutajarühmadele ja kasutustasemetele. Riiklikud kontaktpunktid võivad täita administraatori rolli, et kontrollida ja kinnitada kasutajaid ning teabe üleslaadijaid. Ametliku staatusega teave peab pärinema autentitud kasutajalt, kes on seotud volitatud organisatsiooniga;
- Ka mitteriiklikel osajatel peab olema võimalus teavet esitada ja üles laadida. Selleks luuakse sekretariaadi hallatav registreerimisprotsess koos asjakohaste turva- ja läbipaistvusmeetmetega ning volitatud kasutajate registriga;
- Avalikkusele võimaldatakse ainult teabe vaatamise õigus;
- Kasutajatel peab olema võimalus tellida teavitusi teemade, märksõnade ja geograafiliste piirkondade alusel, määrata ise huvipakkuva piirkonna ulatus ning filtreerida teavet märksõnade abil.

VII – rahalised vahendid ja rahastamismehhanismid

Kokkuleppe VII osa käsitleb rahalisi vahendeid ja finantsmehhanisme, sätestades osalistele kohustuse eraldada raha kokkuleppe täitmiseks.

Artikkel 52 käsitleb kokkuleppe rahastamise mehhanismi. Igale osalisele antakse võimalus eraldada vahendeid kokkuleppe eesmärkide saavutamiseks vastavalt nende riiklikule poliitikale, prioriteetidele ja programmidele. Peamine kokkuleppe rahastus saadakse osaliste makstavatest kindlaksmääratud osamaksetest ja spetsiaalsetest fondidest. Rahastusmehhanism peab olema selline, mis tagab prognoositava rahastamise arenguriikide abistamiseks, sealhulgas suutlikkuse suurendamiseks ja meretehnoloogia siirdeks. Rahastamismehhanism hakkab sisaldama:

- 1) osaliste konverentsi loodud vabatahtlikku usaldusfondi;
- 2) erifondi, mida rahastatakse iga-aastastest osamaksetest kooskõlas artikli 14 lõikega 6, maksetest kooskõlas artikli 14 lõikega 7 ja lisamaksetest osalistelt ja eraõiguslikelt üksustelt, kes soovivad eraldada rahalisi vahendeid;

¹⁵ BBNJ PREPARATORY COMMISSION 3 INFORMAL ON CLEARING HOUSE MECHANISM [Draft Outcome Document V.4 - 31 Mar]

3) Ülemaailmse Keskkonnafondi meetmete rahastamise sihtfondi.

Kõiki vahendid tuleb muuhulgas kasutada suutlikkuse suurendamiseks, põlisrahvaste ja kohalike kogukondade programmide toetamiseks, riiklikul tasandil konsulteerimiseks ning muudeks mere elurikkuse kaitsega seotud tegevusteks. Erifondi eesmärk on tagada lihtsustatud rahastuse taotlemine ja suurem valmisolek arenguriikide toetamiseks. Rahastamismehhanismi hakkab juhtima rahanduskomitee, kes vastutab vahendite kogumise ja jaotamise eest ning esitab regulaarselt aruandeid ja soovitusi.

Kliimaministeerium peavastutajana ja kokkuleppe rakendamise korraldajana peab kokkuleppe rahastamise tagamiseks kavandama selleks vajaliku raha riigieelarves.

VIII – kokkuleppe rakendamine ja täitmine

Kokkuleppe VIII osa käsitleb leppe rakendamist ja täitmist.

Artikkel 53 sätestab üldkohustusena, et kokkuleppe osalised võtavad kasutusele kõik vajalikud seadusandlikud, haldus- või poliitikameetmed, et tagada kokkuleppe rakendamine.

Artikli 54 kohaselt peab iga osaline jälgima kokkuleppes tulenevate kohustuste täitmist ning esitama konverentsile osaliste konverentsi poolt kindlaksmääratud vormis ja ajavahemike järel aruande kokkuleppe rakendamiseks võetud meetmete kohta.

Artikkel 55 loob kokkuleppe rakendamise ja täitmise järelevalve komitee eesmärgiga hõlbustada, käsitleda ja edendada kokkuleppe sätete täitmist. Komitee koosneb liikmetest, kelle on nimetanud ja valinud kokkuleppe osalised, võttes arvesse soolist tasakaalu ja õiglast geograafilist jaotust. Komitee toimib toetaval, läbipaistval, mittevastandaval ja mittekaristaval viisil. Selle ülesandeks on lahendada kokkuleppe rakendamisega seotud küsimusi nii individuaalsel kui ka süsteemi tasandil. Komitee esitab korrapäraselt aruandeid ja soovitusi osaliste konverentsile, võttes arvesse osalistega seotud asjakohaseid asjaolusid. Vajaduse korral võib komitee kasutada teavet kokkuleppe alusel loodud asutustelt ja teistelt asjakohastelt kehamitelt, et täita oma ülesandeid.

Eraldi rakendussätteid selle osa kohta Eesti õigusaktidesse ei ole vaja. Artiklis 54 mainitud aruandekohustust täidab Kliimaministeerium tavapärase tegevuse käigus.

IX osa – vaidluste lahendamine

Kokkuleppe IX osa käsitleb vaidluste lahendamist ja määratleb vaidluste lahendamise korra.

Artikkel 56 kohaselt nähakse kokkuleppes üldpõhimõttena ette, et osalised teevad koostööd, et ennetada vaidluste teket.

Artikkel 57 paneb osalistele kohustuse lahendada vaidlusi rahumeelselt, kasutades selleks läbirääkimisi, järelepärimist, vahendust, lepitust, vahekohtu- või kohtumenetlust, piirkondlike asutuste või kokkulepete abi või muid osaliste valitud rahumeelseid viise. Kohustus vastab mereõiguse konventsiooni artiklile 279.

Artikkel 58 määratleb osaliste õiguse vaidlustamise lahendamiseks osaliste endi valitud muul rahumeelsel viisil, kui on sätestatud artiklis 57. Vaidluste rahumeelne lahendamine poolte endi valitud viisil vastab mereõiguse konventsiooni artiklile 280.

Artikli 59 kohaselt luuakse osalistele õigus tehnilist laadi vaidluste korral luua ajutine ekspertrühm ja anda vaidluse lahendamine ekspertrühmale, seejuures kasutamata vaidluste lahendamise menetlusi, mis on ette nähtud kokkuleppe artiklis 60.

Artikkel 60 sätestab vaidluste lahendamise menetlused. Kui tekib vaidlus kokkuleppe tõlgendamise või kohaldamise üle, siis see lahendatakse kooskõlas mereõiguse konventsiooni XV osas esitatud vaidluste lahendamise sätetega. Samuti tõstab artikkel esile, et mereõiguse konventsiooni XV osas ning V, VI, VII ja VIII lisa sätteid loetakse dubleerituks juhtudel, kui vaidluses osaleb kokkuleppe osaline, kes ei ole konventsiooni osaline. Kui kokkuleppe osaline on ka mereõiguse konventsiooni osaline, siis kasutatakse vaidluste lahendamiseks konventsiooni artikli 287 kohaseid menetlusi, kui osaline ei ole valinud mõnda muud kokkuleppe artikli 60 alusel määratletud menetlust. Kokkuleppe osaline, kes ei ole konventsiooni osaline, võib valida vaidluste lahendamiseks erinevaid variante, näiteks Rahvusvahelise Mereõiguse Kohtu, Rahvusvahelise Kohtu, VII lisa kohase vahekohtu või VIII lisa kohase erivahekohtu vahel. Kui vaidlusele ei ole valitud ühist menetlust, siis võib seda lahendada mereõiguse konventsiooni VII lisa alusel loodud vahekohtu kaudu, kui osalised ei ole kokku leppinud teisiti. Kokkuleppe osaline, kes ei ole konventsiooni osaline, võib teatada, et ei nõustu vaidluste lahendamiseks mõne mereõiguse konventsiooni artiklis 298 sätestatud vaidluskategooria puhul ühe või mitme konventsiooni XV osa 2. jaos esitatud menetlusega. Sel juhul kohaldatakse mereõiguse konventsiooni artikli 298 sätteid. Artikkel 60 rõhutab, et selle sätetega ei piirata vaidluste lahendamise menetlusi, milles osalised on kokku leppinud mõne muu õigusliku vahendi või raamistiku kohaselt. Samuti ei võimalda osaliste omavaheline kokkulepe selle kokkuleppe alusel vaidlustada riigi jurisdiktsiooni alla kuuluvaid küsimusi ega suveräänsust, suveräänseid õigusi või jurisdiktsiooni maa- või merealade üle. Vaidlused sellistes küsimustes peavad saama lahenduse asjakohase õigusliku vahendi või raamistiku kohaselt. Kokkuvõttes annab artikkel 60 selged juhised, kuidas kokkuleppe raames lahendada võimalikke vaidlusi tõlgendamise või kohaldamise küsimustes ning samas tagab ka osaliste valikuvõimalused, kuidas vaidlusi nende eelistusel lahendada. See aitab edendada õiglast ja läbipaistvat menetlust vaidluste lahendamiseks kokkuleppe raames.

Mereõiguse konventsiooni ratifitseerimisel deklareeris Eesti, et valib konventsiooni tõlgendamise või kohaldamise vaidluses vaidluste lahendamise instantsiks Rahvusvahelise Mereõiguse Kohtu ja Rahvusvahelise Kohtu. Eesti peab seda valikut õigeks ka selles kokkuleppes. Eraldi rakendussätteid Eesti õigusaktidesse selle kohta ei ole vaja lisada.

Artikkel 61 määratleb ajutise kokkuleppe olemuse. Ajutine kokkulepe on selline kokkulepe, mis kehtib seni, kuni ei ole jõutud vaidluse lahendamiseni kooskõlas kokkuleppes sätestatuga. Eesmärk on leida vaidlusele ajutine praktiline lahendus, kuni aeganõudvad rahvusvahelised kohtumenetlused on jõudnud otsusteni.

X osa – käesoleva kokkuleppega mitte ühinenud osalised

Kokkuleppe X osa kutsub lepinguosalisi **artiklis 62** üles julgustama neid, kes ei ole selle kokkuleppe osalised, saama selle kokkuleppe osalisteks.

XI osa – heauskus ja õiguste kuritarvitamine

Kokkuleppe XI osa käsitleb hea usu põhimõtet ja õiguste kuritarvitamist.

Artikkel 63 sätestab heauskuse põhimõtte, mille kohaselt täidavad osalised kokkuleppe alusel võetud kohustusi heas usus ja viisil, mis kujuta endast neile kokkuleppes tulenevalt osaks saanud õiguste kuritarvitamist. Eraldi rakendussätteid selle kohta Eesti õigusaktides ei ole vaja.

XII osa – lõppsätted

Artikkel 64 määrab kindlaks osaliste hääletusõiguse kokkuleppe rakendamisel. Igal kokkuleppe osalisel on üks hääli. Erandiks on kokkuleppe osaliseks olev piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioon. Sellisel organisatsioonil on tema pädevusse kuuluvates küsimustes nii palju hääli, kui on tema liikmesriike, kes on kokkuleppega ühinenud. Selline organisatsioon ei saa kasutada oma hääleõigust, kui seda kasutab tema liikmesriik, ja vastupidi. See on hetkel suunatud Euroopa Liidu ja selle liikmesriikide hääletustel osalemise reguleerimiseks kokkuleppe kohaste otsuste langetamisel.

Artikkel 65 sätestab kokkuleppe allakirjutamist. Artikli kohaselt oli kokkuleppe allakirjutamiseks avatud kõikidele riikidele ja piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonidele 20. septembrist 2023 20. septembrini 2025.

Artikkel 66 käsitleb kokkuleppe ratifitseerimist, heakskiitmist ja kokkuleppega ühinemist. Lepingule alla kirjutanud riigid ja piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonid peavad kokkuleppe ratifitseerima või heaks kiitma. Riigid ja piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonid, kes ei ole lepingule alla kirjutanud, saavad sellega ühineda alates 20. september 2025, kuna sellest kuupäevast alates enam kokkuleppe alla kirjutada ei saa. Ratifitseerimis-, heakskiitmis- või ühinemiskirjad antakse hoiule ÜRO peasekretärile.

Artikkel 67 sätestab, kuidas piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonid ja nende liikmesriigid jagavad pädevust kokkuleppega reguleeritavates küsimustes. Kui mõni organisatsiooni liikmesriik on kokkuleppe osaline, võtavad organisatsioon ja selle liikmesriigid vastu otsused, et täita kokkuleppes tulenevaid kohustusi. Sel juhul ei saa organisatsioon ja selle liikmesriigid samal ajal kasutada kokkuleppes tulenevaid õigusi. Piirkondlik majandusintegratsiooni organisatsioon peab ratifitseerimis-, heakskiitmis- või ühinemiskirjas teatama oma pädevuse ulatuse kokkuleppega reguleeritavates küsimustes ja olulistest muutustest ning teavitama ka hoiulevõtjat, kes omakorda informeerib teisi kokkuleppe osalisi. EL kiitis kokkuleppe heaks 28. mail 2025 ning deklareeris vastavalt artiklile 67 EL-i ja selle liikmesriikide vahelise pädevuse jaotuse põhimõtteid. EL deklareerib, et tal on kooskõlas Euroopa Liidu toimimise lepinguga pädevus sõlmida ja rakendada lepingut tema pädevusse kuuluvates valdkondades, eelkõige keskkonnakaitse ning teatavatel juhtudel ka teadus- ja arendustegevuse, arengukoostöö ja ühise kalanduspoliitika valdkonnas. Deklaratsioon täpsustab ELi ja liikmesriikide pädevuse jaotust ning kinnitab, et lepingu sõlmimine ei muuda aluslepingutes sätestatud pädevuste jaotust ega liikmesriikide pädevust lepingut ratifitseerida¹⁶.

Artikkel 68 sätestab kokkuleppe jõustumise tingimused. Kokkulepe jõustub 120 päeva pärast kuuekümnenda ratifitseerimis-, heakskiitmis-, vastuvõtmis- või ühinemiskirja hoiuleandmist. Praeguseks hetkeks on kokkuleppe rahvusvaheliselt juba jõustunud.

Kui riik või piirkondlik majandusintegratsiooni organisatsioon ratifitseerib, kiidab heaks või ühineb kokkuleppega pärast kuuekümnenda kirja hoiuleandmist, jõustub see kolmekümnendal päeval pärast selle riigi või organisatsiooni kirja hoiuleandmise kuupäeva, kui kokkuleppes ei tulene teisiti. Piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni hoiuleantud kirja ei loeta täiendavaks liikmesriikide kirjade suhtes.

Kuna kokkulepe on juba rahvusvaheliselt jõustunud, siis jõustub see Eesti suhtes 30 päeva pärast ratifitseerimiskirja ÜRO peasekretärile hoiule andmist.

¹⁶ [UNTC](#)

Artikkel 69 sätestab kokkuleppe ajutise kohaldamise tingimused. Riik või piirkondlik majandusintegratsiooni organisatsioon võib kokkulepet ajutiselt kohaldada, teatades sellest kirjalikult hoiulevõtjale allakirjutamisel või ratifitseerimis-, heakskiitmis- või ühinemiskirja hoiuleandmisel. Ajutine kohaldamine jõustub pärast hoiulevõtja teate saamist. Ajutine kohaldamine lõpeb, kui kokkuleppe jõustub selle riigi või organisatsiooni suhtes või kui nad teatavad kirjalikult kavatsusest ajutine kohaldamine lõpetada.

Kuna kokkuleppe on juba rahvusvaheliselt jõustunud ja Eesti suhtes jõustub see 30 päeva pärast ratifitseerimiskirja ÜRO peasekretärile hoiule andmist, siis ei ole vajalik ajutine kohaldamine.

Artikkel 70 reguleerib reservatsioonide ja erandite tegemist, mille kohaselt kokkuleppe suhtes ei lubata teha reservatsioone ega erandeid, välja arvatud juhul, kui see on kokkuleppe muude artiklitega sõnaselgelt lubatud.

Artiklis 71 sätestatakse deklaratsioonide ja avalduse tegemise kord. Riikidel ja piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonidel on võimalik teha kokkuleppe allkirjastamisel, ratifitseerimisel, heakskiitmisel või sellega ühinemisel deklaratsioone, näiteks selleks, et ühtlustada oma riiklikke õigusnorme kokkuleppe sätetega, kuid ilma et see välistaks kokkuleppe enda õiguslikku toimet.

Artikkel 72 käsitleb kokkuleppe muutmise protseduuri. Osaline võib esitada ettepaneku muudatuste tegemiseks, millele peab vähemalt pool osalistest vastama pooldavalt, et see võetaks arutlusele osaliste konverentsil. Vastuvõetud muudatused edastatakse ratifitseerimiseks või heakskiitmiseks kõigile osalistele.

Muudatused jõustuvad osaliste suhtes, kes need ratifitseerivad või heaks kiidavad, kolmekümnendal päeval pärast seda, kui kaks kolmandikku muudatuste vastuvõtmise ajal osalenud osalistest on ratifitseerimis- või heakskiitmiskirja hoiule andnud.

Pärast muudatuste jõustumist osade osalisriikide suhtes, jõustub muudatus iga hiljem ratifitseerimis- või heakskiitmiskirja esitanud osalise suhtes, kolmekümnendal päeval pärast ratifitseerimis- või heakskiitmiskirja hoiuleandmist.

Muudatused võivad ette näha erineva arvu osaliste nõusoleku jõustumiseks. Uute osaliste puhul kohaldatakse kas muudetud versiooni või muutmatut kokkulepet, kui nende osaliste suhtes muudatused ei kohaldu.

Artikkel 73 sätestab kokkuleppe denonsseerimise tingimused. Osaline võib kokkuleppe denonsseerida, esitades sellekohased põhjendused. Denonsseerimine jõustub üks aasta pärast denonsseerimisteate kättesaamise kuupäeva, v.a juhul, kui teates pole märgitud hilisemat kuupäeva. Denonsseerimine ei mõjuta teiste osaliste kohustusi kokkuleppe kohustusi täita.

Artikkel 74 reguleerib kokkuleppe lisade ja nendega seotud muudatuste kohaldamist. Lisad on kokkuleppe lahutamatu osad ja viide kokkuleppele hõlmab ka viidet lisadele. Kui soovitakse lisasid muuta, tuleb esitada ettepanek sekretariaadile ja seda arutatakse osaliste konverentsil. Muudatusettepanek tuleb edastada vähemalt 150 päeva enne istungit, millele järgneb 180-päevane jõustumise periood. Osaline võib esitada vastuväite muudatusettepanekule, mis peatab muudatuse jõustumise, kuid vastuväite saab igal ajal tagasi võtta, mille järel muudatus jõustub 30 päeva pärast vastuväite tagasivõtmist.

Seega kohaldatakse lepingu lisade muutmisel rahvusvaheliselt lihtsustatud muutmismenetlust. See tähendab, et pärast lisa muudatuse vastuvõtmist jõustub see automaatselt kõigi osaliste suhtes 180 päeva möödumisel muudatuse konverentsil vastuvõtmisest alates. Ainult riik, kes ei soovi muudatuse jõustumist enda suhtes, peab rahvusvaheliselt tegutsema – saatma hoiulevõtjale vastuväite muudatuse jõustumise kohta.

Riigisiselt tuleb siiski menetleda muudatust VäSSi alusel igal juhul, isegi kui rahvusvaheliselt heakskiitmiskirja edastamist ei toimu. BBNJ kokkuleppe I lisa puhul on tegemist alade kindlakstegemise soovituslike kriteeriumidega ning eelduslikult loetakse I lisa muudatused tehnilisteks muudatusteks, millel puudub oluline mõju, mistõttu I lisa muudatuste heakskiitmisel on pädev valdkonna eest vastutav minister vastavalt VäSS § 25 lõikele 3. BBNJ kokkuleppe II lisa käsitleb suutlikkuse suurendamise ja meretehnoloogia siirde valdkondi, mis Eesti õiguskorras kuuluvad mitme ministeeriumi valitsemisalasse. Peamine vastutus on Kliimaministeeriumil, kuid lisa hõlmab ka Haridus- ja Teadusministeeriumi, Välisministeeriumi ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisalasse kuuluvaid küsimusi, samuti teatavaid kalandusega seotud küsimusi Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi pädevuses. Seetõttu võib II lisa muutmise heakskiitmise menetluses kaaluda nii valdkonna eest vastutava ministri pädevust kui ka Vabariigi Valitsuse pädevust lähtuvalt VäSS § 25 lõikest 2, sõltuvalt muudatuste sisust.

Artikli 75 kohaselt on kokkuleppe ja selle muudatuste või paranduste hoiulevõtja ÜRO peasekretär.

Artikkel 76 sätestab, et kokkulepe on koostatud araabia-, hiina-, hispaania-, inglise-, prantsuse- ja venekeelsena ning kõik koostatud tekstid on võrdselt autentsed.

Lisa 1

Lisa 1 näeb ette kriteeriumite nimekirja, mis on vajalik merekaitsealade ja muude piirkonnapõhiste majandamisvahendite põhielementide kirjeldamiseks. Kriteeriumid on soovitusliku iseloomuga. Muu hulgas hõlmavad kriteeriumid näiteks selliseid alade elemente ja omadusi nagu ainulaadsus, harukordsus, esindatavus, tundlikkus, looduslikkus, ökoloogiline ühendatus jms. Eraldi rakendussätted kriteeriumite kohaldamiseks ei ole vajalikud.

Lisa 2

Lisa 2 loetleb suutlikkuse suurendamise ja meretehnoloogia siirde liigid. Liikide loetelu on määratud artiklis 44, mis käsitleb suutlikkuse ja meretehnoloogia siirde liike ning täiendab seda üksikasjalikult. Lisas 2 toodud üksikasjalik nimekiri liikidest tuleb korrapäraselt üle vaadata vastavalt vajadusele. Nimekirja muutmise otsustab osaliste konverents. Suutlikkuse ja meretehnoloogia siirde liigid on näiteks merealaste teaduslike ja tehnoloogiliste teadmiste jagamine, vajaliku taristu arendamine ja rajamine, suutlikkus kujundada teabe ja andmete põhjal välja tulemuslik ja tõhus poliitika, hõlbustades muuhulgas juurdepääsu sellistele teadmistele ja selliste teadmiste omandamist, mis on vajalikud arenguriikidest osaliste otsustajate teavitamiseks, inimressursside ja finantsjuhtimise ressurssidega seotud suutlikkuse ning tehnilise oskusteabe arendamine ja tugevdamine vahetuste, teaduskoostöö, tehnilise toe, hariduse ja koolituse ning meretehnoloogia siirde kaudu jms. Eraldi rakendussätted pole vajalikud.

Eelnõu §-ga 2 teeb Eesti deklaratsiooni, mille kohaselt rakendab kokkuleppe artikli 10 lõike 1 teises lauses sätestatud tagasiulatuva mõju erandit, mistõttu kohaldatakse kokkulepet Eestis ainult sellise tegevuse suhtes, mis on seotud riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade

geneetiliste ressurssidega ja selliste ressursside digitaalsete järjestusandmetega, mis on kogutud ja loodud pärast seda, kui kokkulepe on Eesti suhtes jõustunud. Eelnõu §-s 2 kirjeldatud deklaratsiooni on ratifitseerimisel esitanud Euroopa Liit ning enamik kokkuleppe ratifitseerinud riikidest, mistõttu ei ole põhjendatud kohaldada Eestis rangemat regulatsiooni kui mujal.

Eelnõu §-s 3 sätestatakse seaduse jõustumistähtaeg, mille selgitus on esitatud seletuskirja 9. peatükis.

4. Eelnõu terminoloogia

Kokkuleppes defineeritakse mõisted „piirkonnapõhine majandamisvahend“, „riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävad merealad“, „biotehnoloogia“, „kohapeal kogumine“, „konventsioon“, „kumulatiivne mõju“, „keskkonnamõju hindamine“, „geneetilised ressursid“, „merekaitseala“, „meretehnoloogia“, „osaline“, „piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioon“, „kestlik kasutamine“, „geneetiliste ressursside kasutamine“. Osaliselt on tegemist mereõiguse konventsioonis, bioloogilise mitmekesisuse konventsioonis ning Nagoya protokollis juba kasutatud mõistetega.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu on kooskõlas Euroopa Liidu õigusega. Euroopa Liit on ainus organisatsioon, mis on kokkuleppe allkirjastanud. Euroopa Liit allkirjastas kokkuleppe 20. septembril 2023 vastavalt Nõukogu otsusele (EL) 2023/1974¹⁷ ning kiitis selle sõlmimise heaks 17. juulil 2024 vastavalt Nõukogu otsusele (EL) 2024/1830.¹⁸ Heakskiitmisel kiideti heaks ka deklaratsioon vastavalt kokkuleppe artiklile 70 ja artikli 10 lõikele 1 selle kohta, et EL rakendab artikli 10 lõike 1 teises lauses sätestatud tagasiulatuva mõju erandit, mistõttu kohaldatakse kokkulepet liidus ainult sellise tegevuse suhtes, mis on seotud väljaspool riiklikku jurisdiktsiooni olevate alade merelist päritolu geneetiliste ressurssidega ja selliste ressursside digitaalsete järjestusandmetega, mis on kogutud ja loodud pärast seda, kui kokkulepe on liidu suhtes jõustunud.¹⁹ Kokkuleppe sõlmimise heakskiitmisel deklareeris EL vastavalt artiklile 67 ka ELi ja selle liikmesriikide vahelise pädevuse jaotuse põhimõtted²⁰.

Euroopa Liit osales aktiivselt kokkuleppe läbirääkimistel, mille käigus Euroopa Komisjon tagas, et läbirääkimised kokkuleppe teksti üle olid täielikult kooskõlas asjakohaste Euroopa Liidu õigusnormide ja tegevuspõhimõtetega valdkondades, mis on selle kokkuleppega hõlmatud (keskkonnapoliitika, meretranspordipoliitika, ühine kalanduspoliitika, siseturupoliitika, ühine kaubanduspoliitika, teadus- ja tehnoloogiaarenduse poliitika, kliimapoliitika ja muud asjakohased poliitikavaldkonnad), ning asjakohaste kahe- ja mitmepoolsete kokkulepetega, mille osaline Euroopa Liit on. Kuna kokkulepe on mereõiguse konventsiooni rakenduskokkulepe ja konventsioon on juba osa Euroopa Liidu õigustikust, tagas Euroopa Komisjon ka selle, et peeti kinni konventsiooni sätetest ja selles sätestatud õiguste ja

¹⁷ Nõukogu otsus (EL) 2023/1974, 18. september 2023, Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooni alusel sõlmitud, väljaspool riiklikku jurisdiktsiooni olevate alade mere elurikkuse kaitset ja kestlikku kasutamist käsitleva kokkuleppe Euroopa Liidu nimel allkirjastamise kohta.

¹⁸ Nõukogu otsus (EL) 2024/1830, 17. juuni 2024, Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooni alusel sõlmitud, väljaspool riiklikku jurisdiktsiooni olevate alade mere elurikkuse kaitset ja kestlikku kasutamist käsitleva kokkuleppe Euroopa Liidu nimel sõlmimise kohta.

¹⁹ Euroopa Liidu erand vastavalt Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooni alusel sõlmitava, riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade elurikkuse kaitse ja kestliku kasutamise kokkuleppe artiklile 70 koostoides artikli 10 lõikega 1, OJ L, 2024/1833.

²⁰ Euroopa Liidu pädevust puudutav deklaratsioon vastavalt Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooni alusel sõlmitud, väljaspool riiklikku jurisdiktsiooni olevate alade mere elurikkuse kaitset ja kestlikku kasutamist käsitleva kokkuleppe artikli 67 lõikele 2, OJ L, 2024/1832.

kohustuste tasakaalust, mis kajastuvad ka Euroopa Liidu õigustikus, ning et läbirääkimiste tulemus on mereõiguse konventsiooniga kooskõlas. Elurikkuse kaitse ja kestlik kasutamine on üks ELi peamisi prioriteete ning kooskõlas Euroopa rohelise kokkuleppe ja ELi ookeanide majandamise tegevuskava käsitleva ühisteatise eesmärkidega.²¹

Euroopa Komisjon on ette valmistamas direktiivi kokkuleppe rakendamiseks vajaminevate õigusnormide kehtestamiseks ELis, kuid selle õigusakti sisu ei ole veel täpsemalt kokku lepitud²².

Arvestada tuleb, et kokkuleppe III osas käsitletud merekaitsealade moodustamise ettepaneku menetlus võib, juhul, kui see mõjutab ELi ainupädevuses olevaid küsimusi, olla käsitletav liidusiseselt ka kui ELi pädevuses olev otsus. Kokkuleppe IV osas käsitletud keskkonnamõju hindamist peetakse ELi ja liikmesriikide jagatud pädevuses olevaks küsimuseks, mistõttu IV osa rakendamine on üldjuhul liikmesriigi pädevuses. Sellest hoolimata eeldatakse, et liikmesriigid teevad neis küsimustes omavahel ja Euroopa Komisjoniga tihedat koostööd.

6. Seaduse mõjud

Kokkuleppe mõjud on eeskätt keskkonnavalad ja aitavad tagada merekeskkonna elurikkust ja kaitset. Mõju avaldub nii globaalsel kui ka kohalikul tasandil, sest kõik maailmamereid on omavahel seotud. Eesti mereala, sealhulgas Läänemerd, mõjutavad kokkuleppe rakendamisega seotud tegevused, mis leiavad aset Atlandi ookeani põhja- ja kirdeosas. Muude mõjudena on olulised positiivne mõju Eesti teadus- ja arendustegevusele, merega seotud ettevõtlusele ja rahvusvahelisele mainele ning usaldusväärsusele. Mõju saavutatakse ettevõtlustegevuse intensiivistumise ja teadustöö mahukuse kasvu abil. Mõju Eesti mainele avaldub selle kaudu, et riik aitab kaasa maailmamere rahvusvahelisele kaitsele ja osaleb vastavates otsustusprotsessides.

Sotsiaalsed mõjud

Esineb kaudne positiivne mõju üldisele elanikkonna tervisele, sest kokkuleppega ette nähtud mehhanismid tagavad merekeskkonna kaitse, mis omakorda aitab parandada elukeskkonna kvaliteeti, aga ka puhtama tooraine merest. Samuti on positiivne mõju ravimite arendusele ja meditsiini arengule, sest kokkuleppe hakkab reguleerima geneetiliste ressursside kasutuselevõttu, näiteks uudsete geneetiliste materjalide uurimist ja kasutuselevõttu uute ravimite tootmise eesmärgil.

Puudub mõju demograafiale ja rahvastiku arengule. Kaudne mõju on soolisele võrdõiguslikkusele, sest kokkuleppes edendatakse soolise võrdõiguslikkuse põhimõtete järgmist. Samuti edendab kokkuleppe võrdsete võimaluste loomist ning inimõiguste edendamist.

Mõju haridusele, kultuurile ja spordile

Kokkuleppe mõjutab otseselt teadus- ja arendustegevust. Eesti teadlastel tekib võimalus osaleda uues teadus- ja arendustöös, mida varem pole tehtud, eeskätt puudutab see mere ja selle ressursside uuringuid. Kuivõrd uuringuid sellistel merealadel nähakse pigem eri riikide teadlaste ühiste uuringuprojektidena, avaneb ka Eesti teadlastele võimalus osaleda rahvusvahelistes uuringutes ning saada ligipääs maailma parimatele kättesaadavatele teadusandmetele, mida nende merealade kohta hakatakse koguma ja edastama. Puudub mõju kultuurile ja spordile.

²¹ Ettepanek: EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV väljaspool riiklikku jurisdiktsiooni olevate alade mere elurikkuse kaitse ja kestliku kasutamise kohta.
[IMMC.COM%282025%29173%20final.EXT.html.1_ET_ACT_part1_v2.docx](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%282025%29173%20final.EXT.html.1_ET_ACT_part1_v2.docx)

²² Ibid.

Majanduslikud mõjud

Puudub mõju maksukeskkonnale. Puudub mõju mikro- ja väikeettevõtjatele, krediidi- või maksevõimelisusele. Positiivne mõju avaldub äritegevuse aktiivsusele, ettevõtete jätkusuutlikkusele või elujõulisusele, sest kokkulepe loob selgemad eeldused tegelemaks uute tegevusaladega või täna Eestis tehtavate tegevusaladega uues piirkonnas, suuremas mahus või uuel moel (näiteks kalakasvatuste rajamine, uudsete elektritootmiskomplekside rajamine jms). Molekulaarbioloogilised tööriistad, näiteks polümeraasi ahelreaktsioon (PCR), on kujunenud kaasaegse biotehnoloogia ja meditsiini alustehnoloogiateks ning nende arendamisega seotud intellektuaalomandi õigused on loonud märkimisväärset majanduslikku väärtust. Seetõttu peetakse ka maailmamere geneetilisi ressursse oluliseks innovatsiooni allikaks, millel võib olla suur teaduslik ja majanduslik potentsiaal. Süvamere organismidest ja nende geneetilisest materjalist võib leida uusi ensüüme, bioaktiivseid ühendeid ja muid bioloogilisi lahendusi, mida saab kasutada ravimite, diagnostika, tööstusprotsesside ning muude kõrgtehnoloogiliste rakenduste arendamisel. Lisaks sisaldavad ookeani setted miljoneid aastaid kogunenud geneetilist teavet, mis aitab uurida maa elustiku arengut, kliimamuutusi ja evolutsiooni ning võib anda teadmisi tulevaste teadus- ja tehnoloogiliste lahenduste väljatöötamiseks.

Puudub mõju konkurentsile. Eeldatavalt on aga oluline positiivne mõju teadusele ja innovatsioonile, kuna kokkulepe võimaldab õiglast juurdepääsu innovatsiooni võimaldavatele uuringuandmetele, mis varem võimalik ei olnud, aga avatud teabevõrgustiku kaudu ka Eesti teadlastele ja ettevõtjatele juurdepääsu käimasolevate projektide infole, mis võib parandada võimalust sellistes projektides osalemiseks. Puudub otsene mõju väliskaubandusele. Võib esineda positiivne mõju ettevõtete koostööle, näiteks Eesti ettevõtjate poolt ühisprojekti ettevalmistamine kokkuleppega hõlmatud merepiirkonnas tegevuste käivitamiseks või alustamiseks. Kokkulepe soodustab ka majandustegevuse läbipaistvust, kuivõrd käivitab mitmeid mehhanisme teabe ja info paremaks jagamiseks, andmetele ligipääsemiseks ning kaasamiseks.

Mõju elanike ja leibkondade majanduslikule olukorrale

Puudub mõju leibkonna või üksikisiku tuludele ja kuludele, leibkonna või üksikisiku tarbijakäitumisele, krediidi- või maksevõimele, ligipääsule asutuste või ettevõtete teenustele või nende kaupadele või toodetele.

Mõju halduskoormusele

Mõningane halduskoormus kaasneb kokkuleppe rakendamisega ning mõju halduskoormusele on kirjeldatud rakendusakti eelnõu juures.

Mõju põllu-, metsa- ja kalamajanduse ning toiduainetööstusele

Puudub mõju Eestis toodetud toidu kvaliteedile või ohutusele, taimekasvatusele, loomade pidamisele ja aretamisele, kalandusele või vesiviljelusele, metsamajandusele, põllumajandusega tegelemiseks vajalikule keskkonnale. Kokkuleppega kaasneb positiivne mõju kalanduse ja vesiviljelusega tegelemiseks ja seeläbi ka nendega seotud toodete turundamiseks. Kokkulepe võimaldab kalakasvanduse ja vesiviljeluse arendamist Eesti ettevõtjatele merealadel, kus seda varem teha ei saanud või polnud selle võimalikkus piisavalt selge. Kalakasvanduste rajamine ja vesiviljelusega tegelemine uutes asukohtades ja senisest suuremates mahtudes nii Eesti kui ka välisriikide ettevõtjate poolt võib mõjutada ka nende toodetega seotud turgu. Kuivõrd uute tootmistest rajamisega võivad tootmismahud globaalselt kasvada ja arendada, võib turule tulla uusi tooteid ja suuremas koguses tooteid uutest tootmisüksustest. Samuti võib kaasneda muutus senises kalakasvanduste ja vesiviljelustoodete tootmise struktuuris, mis võib mõjutada ka Eestis senise tootmise ümberkujundamist.

Mõju mittetulundussektorile

Puudub mõju mittetulundussektorile.

Keskkonnamõjud

Kokkuleppel on otsene positiivne keskkonnamõju, sest kokkulepe seab eesmärgiks merekeskkonna kaitse ja hoidmise, nõuab keskkonnamõju leevendamist ja loob korra merekaitsealade moodustamiseks. See soodustab ja aitab kaasa mere seisundi paranemisele globaalselt ja kohalikul tasandil, näiteks Läänemere piirkonnas. Seetõttu avaldub positiivne mõju nii kaitset vajavatele liikidele, looduslikele liikidele, rohevõrgustike toimimisele kui ka looduse hüvedele ja ökosüsteemiteenustele. Puudub mõju jahindusele, geneetiliselt muundatud organismide ja võõrliikide levikule.

Mõju merekeskkonnale ja veele

Kokkulepe toob kaasa olulise positiivse mõju merekeskkonnale. Kuna kokkulepe seab peamise eesmärgina reeglid mere kaitseks, siis mereala seisund nii globaalselt kui ka regionaalsel ja kohalikul tasandil muutub tänu kokkuleppele paremaks. Kokkuleppes ettenähtud kaitsealade moodustamise võimalus soodustab otseselt mereala bioloogilise mitmekesisuse paranemist ning seda kõikidel maailma merealadel. Praegu on kaitse all vaid umbes üks protsent riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatest merealadest ning mere kaitsmiseks vajalikke meetmeid saab otsustada ainult konkreetse geograafilise piirkonna või konkreetse tegevuse kohta, näiteks Kirde-Atlandi merekeskkonna kaitse konventsiooni või Läänemere piirkonna merekeskkonna kaitse konventsiooni alusel ellu viidavate tegevuste raames. Sellistel juhtudel saavad meetmed puudutada aga ainult asjakohase lepingu kohaldamisala või asjaomase organisatsiooni tegevusvaldkonda. BBNJ kokkulepe kehtestab menetlused, mida saab kasutada kaitsemeetmete rakendamiseks viisil, mis arvestab terviklikult erinevate tegevuste mõjuga kõigil merealadel.

BBNJ kokkuleppe õigusraamistik ja selle rakendamine võimalikult laias geograafilises ulatuses peaks oluliselt suurendama bioloogilise mitmekesisuse kaitsmise võimalusi merealadel, mis ei kuulu riikliku jurisdiktsiooni alla. Keskkonna seisukohast on oluline ka see, et BBNJ kokkulepe edendab valdkondade vahelist koostööd ja koordineerimist asjaomaste ülemaailmsete ja piirkondlike organisatsioonide vahel ning muid koostöökokkuleppeid.

Puudub mõju pinnaveele, põhjaveele ja sademeveele või vee taaskasutusele.

Mõju keskkonnateadlikkusele

Kokkuleppel on kaudne positiivne mõju keskkonnateadlikkusele ja otsene mõju keskkonnavalitsuse info kättesaadavuse paranemisele. Lepe loob mitmeid teavitus- ja info edastamise kohustusi, sh aluse teabevõrgustiku loomisele, ning kehtestab reeglid, et kogu kokkuleppe alusel kogutav keskkonnateave tuleb võrdselt kõikidele asjast huvitatud isikutele kättesaadavaks teha.

Mõju riigivalitsemisele

Puudub mõju riigivalitsemisele.

Mõju keskvalitsuse korraldusele

Puudub mõju keskvalitsuse korraldusele.

Mõju kohaliku omavalitsuse korraldusele ja finantseerimisele

Puudub mõju kohaliku omavalitsuse korraldusele ja finantseerimisele.

Mõju infotehnoloogiale ja infoühiskonnale

Puudub mõju infotehnoloogilistele arendustele, elektroonilise sidele ja teenustele, e-riigile, küberkeskkonnale ja küberhügieenile.

Mõju riigikaitsele ja välissuhetele

Puudub mõju riigikaitsele. Kokkuleppel on oluline positiivne mõju suhetele välisriikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega. Kokkuleppes osalemine soodustab riigi välissuhtlust merekeskkonna kaitse teemadel, eeskätt parandades Eesti mainet ja panust rahvusvaheliste merekeskkonna kaitse eesmärkide saavutamisse. Kokkuleppe ratifitseerimine mõjub positiivselt ka Eesti koostööle rahvusvaheliste organisatsioonidega, seda eeskätt ÜRO-ga, kuna kokkuleppe alusel loodav institutsioon saab olema üks ÜRO allasutustest. Kokkuleppes osalemine loob Eestile võimaluse teha uue loodava ÜRO allüksusega koostööd ja panustada paremini ÜRO tasandil tehtavasse riikidevahelisse koostöösse. Kokkuleppe võib kaudselt soodustada ka välismajanduskeskkonda, aidates kaasa näiteks kaubandussuhete arendamisele riikidega, kes osalevad kokkuleppe alusel tehtavates tegevustes või on ise kokkuleppe osalised ning tehes kokkuleppekohaseid tegevusi leppega hõlmatud merealal.

Mõju siseturvalisusele

Puudub mõju siseturvalisusele.

Mõju regionaalarengule, sealhulgas linna-, maa- ja rannapiirkondadele

Puudub mõju regionaalarengule, sealhulgas linna-, maa- ja rannapiirkondadele.

Mõju kohaliku tasandi võimalusele osaleda poliitika kujundamises ja piirkondlikus arendustegevuses

Puudub mõju kohaliku tasandi võimalusele osaleda poliitika kujundamises ja piirkondlikus arendustegevuses.

7. Korralduse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja korralduse rakendamise eeldatavad tulud

Kokkuleppel puudub otsene mõju riigi tuludele.

ÜRO raames vastuvõetud rahvusvahelistes lepingutes on väljakujunenud tava, et iga osalise panus määratakse kindlaks ÜRO regulaarse eelarve hindamiskaala alusel, võttes arvesse, millised teised riigid on kõnealuse lepinguga seotud. Eesti osa ÜRO 2025-2027 hindamiskaala²³ kohaselt on 0,045 protsenti. Lõplik osamakse suurus sõltub aga kokkuleppe osaliste arvust.

Kuna BBNJ eelarve kiidetakse heaks alles osaliste konverentsi esimesel kohtumisel pärast lepingu jõustumist, mis toimub 2027. aasta jaanuaris, on selle suuruse kohta praeguses etapis raske täpsemat hinnangut anda. Läbirääkimiste etapis hinnati mitteametlikult ja esialgselt, et BBNJ eelarve võiks jääda ÜRO mereõiguse konventsiooniga loodud Rahvusvahelise Merepõhja Organisatsiooni (ISA) aastaeelarve (umbes 11 miljonit USA dollarit) ja bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni osapoolte konverentsi poolt heaks kiidetud aastaeelarve (umbes 19 miljonit USA dollarit) vahele. 2025. aastal oli Eesti panus Rahvusvahelise Merepõhja Organisatsiooni aastaeelarvesse 5773 eurot ja bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni osaliste konverentsi poolt heaks kiidetud eelarvesse 7639 eurot. Siiski tuleb märkida, et kõnealused konventsioonid on üsna laialdaselt ratifitseeritud: 2024. aasta sissemaksete kindlaksmääramise ajal oli mereõiguse konventsioonil 168 ja bioloogilise mitmekesisuse

²³ Resolution adopted by the General Assembly on 24 December A/RES/76/2382021. Kättesaadav: digitallibrary.un.org/record/3953671/files/A_RES_76_238-EN.pdf?ln=en

konventsioonil 196 osalist, samas kui käesoleva kokkuleppe osalisi (92) on oluliselt vähem, kuid osaliste arv kasvab pidevalt.

Täiendavalt lasuks Eestil kui arenenud riigil lisakohustus teha iga-aastaseid osamakseid erifondi vastavalt kokkuleppe artiklile 52, mille määr on 50% hinnangulisest sissemaksust. Iga-aastane sissemaks ja osamaks erifondi tuleb ette näha riigieelarves alates aastast 2028.

Kokkuleppes osalemise riigisisese rakendamise kulud on seotud kokkuleppes tulenevate toimingutega, mida riigi ametiasutused kokkuleppe rakendamise tagamiseks peavad tegema, näiteks teabe edastamine ja vastuvõtmine, vajadusel ettepanekute esitamine piirkonnapõhiste majandamisvahendite loomiseks, keskkonnamõju hindamise protsessides osalemine, organisatsiooni töös osalemisega seotud administratiivsed kulud, nagu kokkuleppe osaliste konverentsiks ettevalmistumine, Eesti seisukohtade kujundamine, lähetuskulud, kaasatavate Eesti ekspertide töötasud ja lähetuskulud. Need on tavapäraseid rahvusvahelise koostöö tegevused, mille jaoks on vahendid olemas Kliimaministeeriumi eelarves.

Eelkõige on EL-i liikmesriikidel juba olemas keskkonnamõju hindamise raamistik, mis põhineb keskkonnamõju hindamise direktiivist, Espoo konventsioonist ja Århusi konventsioonist tulenevatel kohustustel. Seetõttu on esialgsete hinnangute põhjal haldusmõju ja -kulud pigem väikesed, kuna enamik vajalikest struktuuridest ja õigusnormidest on olemas. Eelnõu ettevalmistamise ajal ei tuvastatud terviklikku ülevaadet Eesti jurisdiktsiooni alla kuuluvate isikute, ettevõtjate või teadus-arendusasutuste tegevustest riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel, sest vastav statistika puudub, ent eelduslikult ei ole selline tegevus mahult märkimisväärne. Võib eeldada, et Eestiga seotud isikud osalevad sellistes tegevustes ühisprojektide kaudu koostöös teiste riikidega.

Lisaks institutsioonilistele kuludele tekitab kokkuleppe rakendamine tõenäoliselt rahalisi vajadusi vastavalt kokkuleppes sätestatud rahastatismehhanismile, et suurendada arenguriikide suutlikkust ja aidata kaasa meretehnoloogia siirdele, aga ka näiteks selleks, et vajadusel koguda merekaitsealade loomiseks, seireks ja läbivaatamiseks vajalikke teaduslikke andmeid, kui Eesti riik peaks soovima selliseid ettepanekuid iseseisvalt teha.

Kokkuleppes osalemisega seotud kulud kavandatakse ja rahastatakse Kliimaministeeriumi eelarvest. Eelduslikult tuleb peamised kokkuleppega seonduvad kulud arvestada alates 2028. aastast.

8. Rakendusaktid

Seaduse rakendamiseks on vaja muuta looduskaitseseadust, keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadust, veeseadust (vt seletuskirja lisa 1 ja 2), nagu on selgitatud ka eespool BBNJ kokkuleppe osade II ja IV analüüsi juures.

9. Seaduse jõustumine

Seadus jõustub Riigi Teatajas avaldamisele järgneval päeval.

Välislepingut käsitleva seaduse jõustumine Riigi Teatajas avaldamisele järgneval päeval on põhjendatud arvestades rahvusvaheliste protsesside sageli ajaliselt ettearvamatuid tähtaegu ning kiirete riigisiseste sammude võtmise vajadust, et rahvusvaheliste protsessidega Eesti huvides ajaliselt kaasas käia. Rahvusvaheliste õigusinstrumentide sõlmimise ja jõustamise protsessid võivad hõlmata erakorralisi või kiiresti muutuvaid asjaolusid ning seaduse üldkorras jõustumine võib kaasa tuua Eesti õigusliku positsiooni nõrgenemise. Seetõttu on oluline vältida

olukorda, kus seaduse korraline jõustumistähtaeg võib takistada riigi rahvusvahelis-õiguslike või välispoliitiliste huvide õigeaegset järgimist või rahvusvahelisel tasandil vajalike toimingute tegemist.

Lühem *vacatio legis* ei kahjusta ka õiguskindluse põhimõtet, kuna rahvusvahelisi õigusinstrumente ratifitseerivad seadused ei reguleeri üldjuhul vahetult isikute igapäevast käitumist ega eelda normiadressaatidelt viivitamatut tegevuse ümberkorraldamist. Isegi kui üksikud konventsioonid on otsekohalduvad, siis nende rahvusvaheline jõustumine võtab aega vähemalt 30 päeva, kuid tavapäraselt veelgi kauem. Seaduse sätted on oma laadilt ettenähtavad ning puudutavad eeskätt riigi rahvusvahelisi kohustusi.

Arvestades reguleeritavate õigussuhete iseloomu, võimalike muudatuste ulatust ja nende ettenähtavust, on seaduse jõustumine Riigi Teatajas avaldamisele järgneval päeval kooskõlas õiguskindluse põhimõttega.

Kokkulepe jõustub artikli 68 kohaselt Eesti suhtes kolmekümnendal päeval pärast ratifitseerimiskirja ÜRO peasekretärile hoiule andmise kuupäeva.

10. Eelnõu kooskõlastamine ja huvirühmade kaasamine

Eelnõu esitati kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi (EIS) [26-0799](#) kaudu. Lisaks esitati eelnõu arvamuse avaldamiseks Eesti Laevaomanike Liidule, Eesti Keskkonnamõju Hindajate Ühingule, Eestimaa Looduse Fondile, Eesti Keskkonnaühenduste Kojale, Geenitehnoloogiakomisjonile, Tartu Ülikoolile, Tallinna Tehnikaülikoolile, Eesti Maaülikoolile.

Eelnõule esitas arvamuse Geenitehnoloogiakomisjon. Eelnõule esitatud tagasiside on kajastatud seletuskirja lisas 3.

Algatab Vabariigi Valitsus 14. septembril 2026. a

Vabariigi Valitsuse nimel

(allkirjastatud digitaalselt)

Heili Tõnisson

Valitsuse nõunik